

LYYRA

2018

LYYRA

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävien vuosikirja nro 4 (2018)

Päätoimittaja

Ville Eerola

Taitto

Juho Kajava

Tekstit

Jari Eerola, Ville Eerola, Ahto Harmo, Niko Lempa, Svante Thilman, Aino Tuovinen

Kannen kuva

Naisylioppilaita vappuna 1892 Teatteriesplanadilla.

Henkilöt vasemmalta Sigrid Nordqvist (Tennberg), Svea Ingman (Tavaststjerna)

ja Ellen Palander (Hinnerichsen). -- negatiivi, lasi, mv

tekijä: Wasastjerna Nils, ajankohta: 1.5.1892

Kuvan lähde: Helsingin kaupunginmuseo

Painos

80 kpl

ISSN

2343-2136

Julkaisija

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävät ry

Painopaikka

Grano helmikuussa 2019

Copyright

HYYHY & Tekijät 2018

Verkojulkaisu

hyhy.fi

PÄÄTOIMITTAJALTA

Luet, arvoisa lukija, Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävien neljättä vuosikirjaa. Aiheina tänä vuonna ovat sukupolvi-tematiikka ylioppilas- ja erityisesti osakuntahistoriassa FM Aino Tuovisen artikkelissa. Samoin verrattain monipuolisesti ylioppilaiden merkitystä vuoden 1918 melskeissä tarkastelee yhdistyksen emerituspuheenjohtaja Ahto Harmo. Vuosikirja noudattaa tuttua ja hyväksi todettua kaavaa koostuen muutamasta pidemmästä artikkelista sekä kirjallisuus- ja muista katsauksista. Nuoren yhdistyksemme neljännen vuosikirjan ilmestymistä voidaan pitää jo jonkinlaisena saavutuksena. Sivumääräisesti ne vastaavat pientä kirjaa.

Kulunut vuosi on merkinnyt tasavuosia. HYY täytti marraskuussa kunnioitettavat 150 vuotta, samoin Vanhan valtaukselta tuli kuluneeksi 50 vuotta. Vuoden 1968 jälkiseurausten tiimoilta järjestettiin myös mielenkiintoinen ylioppilashistoriallinen seminaari, jonka järjestelyihin osallistui muun muassa Ahto Harmo HYYHY:stä. Ensi vuonna ei juhlita aivan tasavuosia, mutta jotain sentään. Tätä kirjoittaessa HYYHY on aloittamassa viidennettä toimintavuottaan ja puolimatkan krouvia matkalla kohti tulevia tasavuosia.

Mielenkiintoisia lukuhetkiä toivottaen

Ville Eerola
päätoimittaja

SISÄLLYS

VIERAANNUTTAVASTA VIHHDYTTÄVÄKSI - KEKSITTYJEN TRADITIOIDEN ASEMA ETELÄSUOMALAISESSA OSAKUNNASSA 1970-1989	1
YLIOPIILAISTA, SUOMEN ITSENÄISYYDESTÄ JA SISÄLLISSODASTA	15
SUOMEN ILMAILUVOIMIEN PÄIVÄKÄSKY NO. 1 JA CARL SEBER	37
YLIOPISTON JA SOTILASMAAILMAN RAJAPINNASSA MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	41
ENEMMÄN - TAI VÄHEMMÄN - KUIN TUHAT SANAA, KOKO VÄHINTÄÄN 1000X1000 – AJATUKSIA HYYN TARINA -KUVAPROJEKTISTA	45
KOLMAS KERTA TODEN SANOO?	49

VIERAANNUTTAVASTA VIIHDYTTÄVÄKSI - KEKSITYJEN TRADITIOIDEN ASEMA ETELÄSUOMALAISESSA OSAKUNNASSA 1970-1989

Aino Tuovinen

”Opiskelijayhteisössä, jonka jäsenet jatkuvasti vaihtuvat - vanhat lähtevät ja uusia tulee - on perinteiden vaaliminen erityisen tärkeää. Aleksis Kiven päivänä vietettävä vuosijuhlamme on hyvä esimerkki sellaisesta traditiosta, joka on elänyt vuosikymmenestä toiseen ja sitonut yhteen lukuisat ylioppilaspolvet. Vuosijuhla on promootioon verrattavissa oleva akateeminen perinne.”¹

Näin traditioiden merkityksestä kirjoitti Eteläsuomalaisen osakunnan (ESO) äänenkannattajan *Eteläsuomalaisen* päätoimittaja alkuvuodesta 1989. Kirjoituksessa korostetaan tradition merkitystä yhteishengen luojana ja eri opiskelijasukupolia yhdistävänä: yhteiset traditiot auttavat tunnistamaan yhteisön, vaikka yhteisön jäsenet ja aktiivit vaihtuvat usein. Poliittisen historian pro gradu -työni ”*Osakuntaidentiteetin tuho ja nousu – traditiot identiteetin rakentamisessa ja ylläpitämisessä Eteläsuomalaisessa osakunnassa 1970–1989*” käsitteli traditioiden, sukupolvien ja identiteetin kokemuksen muutosta radikaalilla 1970-luvulla ja individualismin, viihteen ja city-kulttuurin 1980-luvulla. Tämä kirjoitus perustuu tutkielmaani, mutta pyrin

pohtimaan identiteettien ja traditioiden merkitystä myös ylioppilaskunnan tämänhetkisen tilanteen kautta.

Traditiot ovat ylioppilasmaailmassa usein erittäin selkeitä ja tarkkarajaisia: lähes jokaisella tiedekunta- ja ainejärjestöllä, osakunnalla sekä muulla järjestöllä on omat laulunsa, tunnuksensa ja idolinsa. Tiedot näistä traditioista siirretään aina uusille fukseille ja vain muutaman kuukauden yliopisto-opintojen jälkeen fuksit osaavat ”meidän laulun” sanat ja kiinnittävät ”meidän haalarimerkin” kunniapaikalle haalarin reiteen (tai sinne mihin se kussakin traditiossa kuuluu kiinnittää). Erityisesti monet ainejärjestöt ovat kuitenkin nyt muutoksen äärellä: iso pyörä on vienyt monelta ainejärjestöltä oman oppiaineen. Näin kävi esimerkiksi omalle oppiaineelleni poliittiselle historialle. Onkin mielenkiintoista nähdä, mitä näille traditioille käy: siirtyvätkö ne edelleen uusille fuksikerroille vai häviävätkö ne uusien traditioiden tieltä? Osakunnat olivat samanlaisen murroksen äärellä 1970-luvulla, jolloin ”ajan henki” vaati hylkäämään vanhat akateemiset traditiot ja etsimään uusia uria. Tämä vaikutti keskeisesti identiteettiin ja sen kokemukseen, kuten myös vanhojen traditioiden tietoinen uudelleenherättäminen seuraavalla vuosikymmenellä.

Tässä kirjoituksessa esittelen ensin Eric Hobsbawmin teorian keksityistä traditioista. Hobsbawmin käsite auttaa hahmottamaan sitä, mitä traditiot kertovat yhteisöstä ja millaisia ovat niiden taustalla olevat arvot. Tämän jälkeen käsittelen traditioiden asemaa Eteläsuomalaisessa osakunnassa vuosina 1970–1989. Vuosikymmenet olivat muutoksen aikaa, jolloin traditiot aluksi hylättiin vanhanaikaisina ja opiskelijaa vieraannuttavina, mutta löydettiin jälleen uudelleen vuosikymmenten vaihteessa. Lopuksi pohdin sitä, miksi traditiot olivat niin tärkeitä. Esitän, että traditioista tuli omalta osaltaan perustelu osakunnan olemassaololle, kun se oli menettänyt aiemman asemansa yliopisto-opiskelijoiden keskeisenä toiminnan foorumina.

KEKSITYY TRADITIO – HOBBSAWMILAINEN LÄHESTYMISTAPA

Traditio ja identiteetti ovat haastavia käsitteitä, sillä niitä käytetään tutkimuksen lisäksi arkikielessä. Hobsbawmin mukaan keksityt traditiot (*invented traditions*) ovat yleisesti hyväksyttyjä ja ylläpidettyjä tapoja toimia. Niiden

tarkoituksena on korostaa tiettyjä arvoja ja normeja sekä ylläpitää jatkuvuutta menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Keksityt traditiot voivat olla varta vasten keksittyjä tai spontaanisti syntyneitä, mutta niihin liittyy jokin symbolinen arvo, jonka perustelu on nostettu menneisyydestä.ⁱⁱ

Hobsbawm erottaa keksityn tradition ”vanhoista” traditioista kahdella tapaa. Ensinnäkään keksityt traditiot ovat usein ympäröityjä tai epäselviä: ei ole esimerkiksi yksiselitteistä, miten seisominen kansallishymnin aikana osoittaa lojaaliutta ja patriotismia. Keksityt traditiot vetoavatkin nimenomaan tunteeseen. Toisekseen keksityt traditiot eivät ole tiivis osa yhteisön jäsenien jokapäiväistä arkielämää, vaan ne liittyvät lähinnä julkiseen elämään. Keksityt traditiot eivät siis esimerkiksi ohjaa jokapäiväistä arkea, kun taas vanhat traditiot vaikuttivat hyvin paljon esimerkiksi siihen, milloin tehtiin töitä, milloin juhlittiin ja miten syötiin.ⁱⁱⁱ Keksityt traditiot kuitenkin näkyvät vahvasti esimerkiksi valtiollisissa tilaisuuksissa tai kouluissa, samoin yliopistossa, ylioppilaselämässä ja osakunnissa.

Keksitty traditio ei siis ole mikä tahansa perinne tai tietyn aikavälein toistuva tapahtuma, vaan keksityillä traditioilla on aina yhteisössä tietty funktio. Eteläsuomalaisen osakunnan tapauksessa hyvä esimerkki keksitystä traditiosta ovat Eskon häät -juhla. Juhlatraditio syntyi 1940-luvun lopulla ja perustui Aleksis Kiven Nummisuutarit-näytelmään, jossa epäonninen Esko lähtee kosiomatkalle vain löytääkseen morsiamensa Kreetan hääpöydästä toisen miehen kanssa. Juhlaan kuului 1800-luvun uusmaalaisen talonpoikaiskulttuurin mukailu: kansallispukuihin pukeutuminen ja perinneruokien syöminen, Nummisuutarit-näytelmän esitys sekä perinnetanssien tanssiminen.^{iv}

Miten Eskon häät siis toimii keksittynä traditiona? Ensinnäkin juhlan keskiössä on Aleksis Kivi, jota tituleerattiin osakunnalla ”Uudenmaan suurimmaksi pojaksi”.^v Kivi, joka oli kyllä opiskellut Keisarillisessa Aleksanterin Yliopistossa mutta vuosikymmeniä ennen Eteläsuomalaisen osakunnan perustamista, otettiin osakunnan ”kansallissankariksi”, jonka syntymäpäivä valittiin myös osakunnan vuosijuhlapäiväksi. Eskon häät toistivat tätä samaa yhteyttä: menneisyydestä kaivettiin sankari, jonka ympärille juhlatraditio rakennettiin.

Juhlan välittämäksi arvoksi voi myös löytää isänmaallisuuden ja maakunnallisuuden. Suomalaisuus ja erityisesti uusmaalaisuus näyttäytyy juhlassa leikkimielisenä ja selvästi positiivisena elementtinä. Juhla tarjosi ”kevennettyä” ja epäpoliittista kansallismielisyyttä, joka ei kuitenkaan sitonut osakuntalaisia minkään tietyn poliittisen ideologian alle. Keskeistä juhlassa siis oli, että se korosti Eteläsuomalaisen osakunnan jäsenten yhteistä taustaa suomalaisina ja uusmaalaisina, mutta myös rakensi yhteyttä kunniakkaaseen menneisyyteen, josta nousi Uudenmaan suurin poika, Aleksis Kivi.

Keksittyihin traditioihin sisältyvät juhlien ja tapahtumien lisäksi myös symbolit ja heraldiikka. Akateemisten järjestöjen vaakunat, värit, kunniamerkit ja laulut rakentavat kokemusta yhteisöstä ja välittävät tiettyä arvomaailmaa. Osakunta- tai järjestönauha osoittaa kuulumista tiettyyn ryhmään ja laulun sanat kertovat siitä, mikä on yhteisölle tärkeää.

Keksitty traditio ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö traditio olisi merkityksellinen tai ”aito”. Voi oikeastaan pohtia, onko olemassa mitään modernia traditiota, joka ei kuuluisi Hobsbawmin keksittyjen traditioiden joukkoon. Traditioiden keksiminen on moderneihin yhteiskuntiin ja kansallisvaltioihin kiinteästi kuuluva ilmiö, jonka avulla voidaan tarkastella yhteisön arvoja, normeja ja historiakäsitystä. Hobsbawmin mukaan keksityt traditiot ovat ikään kuin oireita yhteisön tilasta: traditioista voi päätellä millaisia ongelmia ja kehityskulkuja yhteisössä on ollut. Lisäksi keksityt traditiot kuvaavat tietyn hetken ihmisten suhdetta menneisyyteen ja historiaan. Menneellä perustellaan ja legitimoidaan nykyhetkeä ja traditioilla korostetaan yhteyttä menneisyyteen.^{vi} Traditioilla voi kuitenkin olla yksilölle myös syvä henkilökohtainen merkitys, jota ei voi väheksyä, vaikka traditio itsessään olisi ”keksitty”.

TRADITIOIDEN TUHO JA NOUSU – VUODET 1970-1989

ETELÄSUOMALAISSA OSAKUNNASSA

Osakunnat ovat luonteeltaan traditionaalisia yhteisöjä. 1970- ja 1980-luvuilla osakunnat menettivät alkuperäisen funktionsa, joka oli koota samalta alueelta tulevat ylioppilaat tietyn professorin valvontaan ja vähentää näin ylioppilaiden häiriökäyttäytymistä.^{vii} Traditio näkyi kuitenkin vanhassa

maakuntajaossa, jonka perusteella osakuntiin tyypillisesti liitettiin. Osakunnat nähtiin ulkopuolelta, ja osin sisäpuoleltakin, tradition ja konservatiivisuuden linnakkeina, minkä takia ne menettivätkin merkittävästi suosiotaan 1960-luvun lopulta lähtien. Tässä luvussa käsittelen lyhyesti traditioiden asemaa Eteläsuomalaisessa osakunnassa ja miten se heijasteli yleistä ilmapiiriä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnassa.

Suurin osa osakuntien keksityistä traditioista unohdettiin tai tietoisesti hylättiin 1960-luvun lopulla. Eteläsuomalaisessa osakunnassa esimerkiksi vuosijuhlissa luovuttiin frakkipakosta ja muutenkin juhlaa yritettiin ”demokratisoida”. Kehitys oli samankaltainen koko ylioppilaskunnassa: esitettiin esimerkiksi vaatimuksia ylioppilaslakista ja muista ”etuoikeutetun eliitin” tunnuksista luopumisesta.^{viii} Osakunnissa 1970-luku oli traditioiden sivuuttamisen aikaa, mitä politisoituneessa ilmapiirissä pidettiin ainakin ulkopuolelta myönteisenä kehityksenä: Ylioppilaslehden pääkirjoituksessa 1978 kirjoitettiin, että osakunnissa ”tarkoituksenmukaisimmat toimintamuodot on ymmärretty ja turhista, jäsenistöä vieraannuttavista juhlamenoista luovuttu.”^{ix} Juhlamenoilla todennäköisesti viitattiin erityisesti vuosijuhliin, jotka frakkeineen, iltapukuineen ja akateemisine kunniamerkkeineen voi nähdä edustavan akateemisen tradition elitistisintä osaa. Traditioihin liittyvässä retorikassa ne kulkivat käsi kädessä elitismien kanssa ja ne nähtiin vastakohtana demokratialle ja yhteisöllisyydelle: akateemiset traditiot ja niiden edustamat arvot hylättiin.

Perinteisten akateemisten traditioiden asema oli ESO:ssa varsin heikko 1970-luvun alkupuolella. Perinteisistä juhlista järjestettiin ainoastaan vuosijuhlia ja niistäkin karsittiin ajan hengen tyyliin kaikkein juhlallisimmat osuudet.^x Osittain tämä johtui osakunnan erittäin heikosta rahatilanteesta: esimerkiksi osakunnan 70-vuotisjuhlasta vuonna 1975 todettiin, että vuosijuhlaa ympäröivä vuosijuhlaviikko pyrittiin järjestämään niin, ettei siitä koituisi osakunnalle kustannuksia. Itse 70-vuotisjuhla oli vaatimaton: osallistujia oli vähän, eikä illallista tarjottu.^{xi} Vuonna 1973 puolestaan toimintasuunnitelmaan kirjattiin, että vuosijuhlat järjestettäisiin perinteiseen tyyliin siten, että ne tyydyttäisivät vanhempien jäsenten, ”niiden kunnianarvoisten vuosijuhlimistarvetta.” Nykymenestykselle puolestaan suunniteltiin järjestettäväksi vapaamuotoisemmat juhlallisuuDET. Samassa toimintasuunnitelmassa todettiin, että itsenäisyyspäivänä halukkaat voivat noutaa osakunnan nauhan, ”jos sellaiselle vielä

käyttöä löytyy.”^{xii} Traditiot eivät siis olleet enää osakuntalaisia ja menneitä osakuntasukupolvia yhdistävä asia, vaan niihin suhtauduttiin jokseenkin välinpitämättömästi.

ESO:ssa traditioita ryhdyttiin keksimään uudelleen 1970-luvun lopulla. Traditioiden elvyttäminen ei ollut ainoastaan esolainen ilmiö: Klingen yliopistohistorian mukaan yliopistollisia traditioita alettiin arvostaa uudelleen 1970-luvun lopussa, mikä näkyi esimerkiksi promootioiden saamana suosiona. Klingen mukaan ”ylioppilasvallankumouksen” aika päättyi vuoden 1978 tienoilla, jolloin radikaalisukupolvi siirtyi pois yliopistolta ja uusi sukupolvi tuli tilalle.^{xiii} 1970-luvun lopussa ESO:ssa elvytettiin perinteinen lehtitraditio ja osakunnan äänenkannattajaa Eteläsuomalaista ryhdyttiin jälleen julkaisemaan. Samoin ryhdyttiin vuosikymmenen tauon järjestämään Eskon häät-juhla ja kehitettiin uusia traditioita.

Traditioiden elvyttäminen ei ollut kuitenkaan itsestään selvää. 1980 julkaistussa, 75-vuotiaasta ESO:a juhlivassa Eteläsuomalaisen juhla-julkaisussa julkaisun toinen toimittaja Laura Kolbe, josta myöhemmin tuli osakunnan kuraattori ja vielä inspektori vuonna 2010, kritisoi traditioiden säilyttämistä itsetarkoituksena. Tämä on kiinnostavaa, sillä nimenomaan traditioiden herättäminen oli merkittävä osa 1970-luvun loppua ja esimerkiksi nimenomaan 75-vuotisjuhla-julkaisun voi nähdä suorana avauksena kohti ESO:n traditioita. ”Ilmiönä osakunta on kuolematon”, Kolbe kirjoitti tuolloin, mutta kuolemattomuus vaati hänen mukaansa ideologian uudistamista ja sen mukauttamista uuden vuosikymmenen, 1980-luvun vaatimuksiin. Traditioista ei saanut tulla itsetarkoitusta, ”viimeistä kaislaa, johon osakuntalainen kouristuksenomaisesti tarrautuu.” Perinteillä oli Kolben mukaan merkitys sidoksena menneisyyteen, mutta ne tuli uudistaa ja välittää nykyisyyden kautta. Hän kehotti tekstissä osakuntaa uudistumaan ja pyrkimään eroon konservatiivisesta maineestaan ottamalla esimerkkiä aine- ja tiedekuntajärjestöistä: ”Osakuntien on toimittava opiskelijoiden etujärjestönä, kuitenkin ilman politisoitumisen lisäväriä, opiskelijan ehdoilla.” Kolbe kirjoitti, että ”nykyinen ESO” ei ole kyennyt vastaamaan nykymaailman haasteisiin, vaan takertunut usein liikaa menneeseen. Kolbe kirjoitti kuitenkin aivan loppuksi, että osakuntatoiminta on elpymään päin ja että ”merkit ovat hyvät lihavien vuosien alkamiselle”. 1980-luvun alussa traditiot näyttäytyivät tunkkaisena,

jonain itsensä vuoksi ylläpidettävänä, sisällöttömänä toimintana, joka ei vedonnut silloisiin yliopisto-opiskelijoihin.^{xiv} Oman historian ja traditioiden kritiikillä rakennettiin silloisen nykyhetken identiteettiä: Kolbe korosti, kuinka nykyinen ESO halusi uudistua ja irrottautua konservatiivisesta menneisyydestään.

Kolben traditioihin kriittisesti suhtautuva kirjoitus oli osoitus siitä, että traditioiden inho oli edelleen voimakasta, eikä vanhojen traditioiden palauttaminen osaksi osakunnan toiminta ollut itsestään selvää tai kaikkien kannustamaa. Kolben kirjoituksessa vakuuteltiin kritikoille, että traditioita ei otettaisi itsestäänselvyytenä, vaan niihin suhtauduttiin realistisesti. Traditioita ei elvytetäisi epätarkoituksenmukaisesti, vaan ne vastaisivat modernin osakunnan ja yliopisto-opiskelijan tarpeita ja kiinnostuksenkohteita.

1980-luvun myötä traditiot kuitenkin asettuivat vakaammalle pohjalle kuin 1970-luvun viimeisinä vuosina. Vuosijuhlista, Eskon häistä ja Eteläsuomalaisesta tuli kiinteä ja kyseenalaistamaton osa osakunnan toimintaa ja ne toistuivat vuodesta toiseen hyvin samankaltaisina.^{xv} Kiinnostavasti, vaikka traditioiden asema ESO:n toiminnassa oli vakiintunut, osakunnassa kuitenkin kritisoitiin ”perinteitä” ja ”pakollisia juhlia”. Syksyllä 1987 kyseenalaistettiin perinteiden asema toimintasuunnitelman käsittelyn yhteydessä: osakuntalainen Arja Kosonen muistutti, ettei ollut itsestään selvää, että joka vuosi pitäisi järjestää samoja tapahtumia ja että ”kaikkia vanhoja traditioita ei ole pakko säilyttää”.^{xvi} Loppuvuodesta 1987 toiminnanohjaajaehdokkailta kysyttiin osakunnan kokouksessa, miten nämä näkivät perinteiden eli ”pakollisten juhlien” aseman. Ehdokkaat totesivat, että hyväksi koettuja juhlia voi aina järjestää uudelleen. Toinen ehdokkaista totesi, että piti ainoina pakollisina juhlina ainoastaan Eskon häitä ja vuosijuhlia, kaiken muun voisi tarvittaessa uudistaa.^{xvii}

Näissä esimerkeissä kyseenalaistetuilla ”traditiolla” tai perinteellä ei kuitenkaan ollut samaa merkitystä kuin esimerkiksi 1960-luvun lopulla. Traditio tai perinne ymmärrettiin toistuvana tapahtumana tai juhlana, mistä kertoo se, miten käsitettä käytettiin pöytäkirjoissa. Esimerkiksi alkuvuodesta 1986 hallitus keskusteli siitä, että tietyt osakunnan virkailijat osallistuisivat Alkon järjestämälle juomatapakurssille, jota puolusteltiin seuraavasti: ”Kurssit alkavat muodostua jo traditioksi osakunnassa: jo kahdeksalla osakunnan

virikailijalla on ollut mahdollisuus ansaita diplomi kurssilta edellisen syksyn ja kevään aikana.”^{xviii} Alkuvuodesta 1988 käsiteltäessä Aleksis Kiven patsaan pesun järjestämistä pöytäkirjaan kirjattiin, että ”kuraattorin mielestä [Aleksis Kiven] patsaan pesu ei ole projekti vaan traditio.”^{xix} 1960-luvulla traditioita oli kyseenalaistettu niiden välittämien asenteiden, pääasiassa elitistisen akateemisuuden, takia. Nyt varsinaisia osakunnan keskittyjä traditioita – lippuja, värejä, vuosijuhlien pukukoodia – ei kyseenalaistettu, vaan pohdittiin, kiinnostavatko samat juhlat osakuntalaisia vuodesta toiseen.

Varsinaiset traditiot puolestaan miellettiin positiiviseksi osaksi ESO:n toimintaa. Vuoden 1987 fuksilehdessä hehkutettiin, kuinka ”Perinteiden noudattaminen, ”ajan hengen” tarkka seuraaminen sekä eri tieteenalojen opiskelijoiden antama värikyys” ovat ESO:ssa kiinnostavinta ja vuonna 1989 Eteläsuomalaisen pääkirjoituksessa pohdittiin, miten ”[o]piskelijayhteisössä, jonka jäsenet jatkuvasti vaihtuvat - vanhat lähtevät ja uusia tulee - on perinteiden vaaliminen erityisen tärkeää.” Jälkimmäisessä korostettiin erityisesti vuosijuhlaa ”lukuisat ylioppilaspolvet” yhdistävän juhlan.^{xx} Traditioihin liittyi myös tietty kepeys: esimerkiksi vuosijuhliin kuulunutta vuosijuhlaesitelmää esiteltiin fukseille seuraavasti vuonna 1988: ”Vuosijuhlan ohjelmallinen osuus alkaa juhlaesitelmällä (joka onkin ainoa haukotuksia aiheuttava tapahtuma koko juhlassa).”^{xxi} Arvokkaaseen vuosijuhlaesitelmäänkin suhtauduttiin siis huumorilla ja muu juhla esitettiin erityisesti hauskuuden kautta.

MIKSI TRADITIO ON NIIN TÄRKEÄ OSAKUNTAIDENTITEETILLE?

Yhteinen osakuntaidentiteetti erillisenä ja leimallisena identiteettinä käytännössä katosi 1970-luvulla ja heräsi jälleen henkiin vuosikymmenen vaihteessa. 1970- ja 1980-luvun vaihteessa 1960-lukuun ja ”60-lukulaisten” tekemiin muutoksiin alettiin suhtautua ylilyönteinä ja virheinä, jotka olivat aiheuttaneet 1970-luvun ”kadotetun vuosikymmenen”. Tämä saattoi osaltaan olla keino vastata 1960-lukulaisten aikoinaan esittämään kritiikkiin osakuntalaitosta kohtaan: kun koko vuosikymmenen toimijat leimattiin ylilyöntejä tehneiksi radikaaleiksi, myös heidän esittämänsä kritiikki traditioita kohtaan voitiin sivuuttaa. ESO:n ja osakuntalaitoksen historiaa alettiin kuvailla siten, että 1970-luku oli katkos traditiossa. Esimerkiksi vuoden 1989

fuksilehdessä 1960- ja 1970-luvusta kirjoitettiin, että poliittisuuden takia osakunnat menettivät suosiotaan ja että ”osakuntahengen uusi nousu” ajoittui 1970-luvun loppuun.^{xxii} 1980-luvun ESO:n historiankirjoituksessa 1960-luvun jälkeen ”osakuntahenki” oli siis kadonnut jonnekin ja tästä syystä 1970-luku oli huonoa aikaa ESO:lle. Oma identiteetti rakennettiin tälle päinvastaisena – 1980-luvun esolaisuus oli siis ”todellista” osakuntahenkeä ja esolaisuutta.

Asennemuutokseen vaikutti myös 1970- ja 1980-luvulla koko yliopistomaailmassa tapahtunut sukupolvenvaihdos. Antti Häkkinen on esittänyt, että suomalaiset sukupolvet voidaan jakaa kymmeneen eri sukupolveen, joilla on distinktiivinen kokemus yhteiskunnasta. Näistä 1970-luvulla yliopistossa toimi verkostosukupolvi ja 1980-luvulla urbaanisukupolvi. Keskeiset erot verkosto- ja urbaanisukupolven kokemuksissa nousivat suhteesta yhteiskuntaan: verkostosukupolven edustajat hylkäsivät urakalla vanhempiensa arvot ja rakensivat rauhanliikkeen ja 60-lukulaisuuden kaltaisia laajoja horisontaalisia yhteisöjä. Urbaanisukupolvi puolestaan irrottautui verkostosukupolven aatteellisuudesta ja kasvoi nimensä mukaisesti individualistiseen kaupunkilaisuuteen.^{xxiii}

Verkostosukupolven edustajille traditiot näyttäytyivät takertumisena niihin vanhempien arvoihin, jota vastaan sukupolvi kapinoi. Urbaanisukupolvelle traditiot tuntuivat puolestaan näyttäytyneen hauskoina ja kepeinä ilmiöinä, jotka yhdistivät ihmisiä. Suhde menneisyyteen ei myöskään ollut yhtä tiukka: kaikki vanha ei automaattisesti ollut huonoa ja väheksyttävää, vaan siitä saattoi ammentaa hyviä elementtejä 1980-luvun kaupunkilaisnuorten elämään. Tämä sukupolvimalli selittää hyvin eroa traditioiden arvostuksen välillä.

Traditiot olivat erityisen tärkeitä osakunnan kaltaiselle yhteisölle, sillä osakunta oli menettänyt varsinaisen funktionsa useita vuosikymmeniä aiemmin. Vielä 1900-luvun alussa ennen sotia osakunnat olivat merkittäviä foorumeita ei pelkästään ylioppilaisiin, vaan koko yhteiskuntaa koskevaan keskusteluun nähden. Osakuntien merkitys väheni hiljalleen sotien jälkeen ja erityisesti 1970-luku käänsi perinteisen aseman pääläelleen. Yhteiskunnallinen keskustelu ja toiminta siirtyivät puolueisiin ja ylioppilaskuntaan; osakunnat ottivat itselleen roolin vapaa-ajanyhteisöinä ja sosiaalisten palveluiden tarjoajina.^{xxiv} 1970-luvun aikana osakuntien jäsenmäärät romahtivat, kun opiskelijat liittyivät mieluummin poliittisiin järjestöihin ja ainejärjestöihin.

Kun ”osakuntahengen elvytys” käynnistyi vuosikymmenen vaihteessa, osakunta-aktiivit olivat tilanteessa, jossa muut järjestöt vetivät enemmän opiskelijoita ja osakunnat kärsivät vielä pitkään 1980-luvulla vaikeasta konservatiivisesta maineesta.^{xxv} Tässä ilmapiirissä traditioiden syleileminen tuntuu jopa uhmakkaalta: jos osakunnat kerran ovat vanhanaikaisia yhteisöjä, niin tartutaan sitten traditioihin ja tehdään niistä toiminnan keskuksia.

Kun osakunnan funktionaalinen merkitys oli mennyt, traditioista tuli tärkeä velvoite. Traditioista tuli yllättävän nopeasti kyseenalaistamattomia itseisarvoja, esimerkiksi jonkin tapahtuman korostettiin olevan nimenomaan traditio, kun sille haluttiin antaa painoarvoa. Traditioista tuli niin merkityksellisiä, että pelkästään niiden siirtäminen eteenpäin koettiin tärkeäksi: osakunnalle syntyi tarkoitus, kun se siirsi traditioita uusille ylioppilaspolville.

Traditioiden merkitys toiminnan perusteluna korostuu juuri Eteläsuomalaisessa osakunnassa. ESO ei tarjonnut jäsenilleen juuri mitään sosiaalisia palveluita: asunnoille ei nähty tarvetta luultavasti sen takia, että suurin osa jäsenistöstä tuli Helsingistä ja lähiseuduilta, eikä rahatilanne mahdollistanut oman ruokalan tai kattavan kirjaston perustamista. ESO:ssa traditiosta tuli se, mitä jäsenistölle tarjottiin: hauskat juhlat, yhteishenki ja tunne kuulumisesta historialliseen jatkumoon.

Vuonna 1988 silloinen kuraattori Matti Kauppinen ilmaisi huolensa siitä, että ESO:n pitäisi pystyä ”kilpailemaan kadonneista sieluista, ylioppilaista, tenttikirjojen ja opintoviikkojen kanssa. Puhumattakaan yöllisen Helsingin synneistä.”^{xxvi} Lainauksessa näkyy, miten osakunta asetetaan vastakkain sekä opiskelun että muun vapaa-ajan kanssa. Ei siis ole ihme, että ESO:ssa tartuttiin nimenomaan siihen, mikä erotti ESO:n muista järjestöistä, osakunnista, diskoista ja harrastuksista: traditioon. Traditiosta tehtiin samalla kepeää ja hauskaa että juhlallista ja arvokasta.

HUOMISEN TRADITIOT – TULEEKO 1970-LUKU TAKAISIN?

Kuten tämän kirjoituksen alussa esitin, tällä hetkellä useat ainejärjestöt ovat merkittävän murroksen edessä. Samoin osakuntien kiinnostavuus on ollut vuosia laskussa – ainakin päätellen HYY:n edustajistovaalien tuloksista.^{xxvii} Toisaalta ylioppilaskunnassa ja yhteiskunnassa on nähtävissä politisoitumista, jota voi tietyin varauksin verrata 1960-luvun loppuun. Vanhoja traditioita kyseenalaistetaan jälleen: nyt kritiikin kohteena ei kuitenkaan ole elitistisyys, vaan sukupuoliroolit, yhdenvertaisuus ja rasismi ovat kritiikin keskiössä. Opiskelijatraditioon kuuluvia loukkaavia elementtejä sisältäviä juomalauluja, sitsien mies-nais-dikotomiaan perustuvia istumajärjestyksiä sekä rasistisia teemabileitä kyseenalaistetaan kovaan ääneen. Nämä merkit viittaavat siihen, että traditiot tulevat muuttumaan ja mukautumaan ajan vaatimuksiin. ”Näin on aina tehty” ei jälleen kerran riitä perusteluksi sille, miksi jokin traditio itsessään olisi arvokas.

On kiinnostavaa nähdä, tapahtuuko ylioppilaskunnassa samanlainen traditioiden hylkääminen kuin osakunnissa 1970-luvulla. Erityisen kiinnostavaa tämä on, mikäli Ylioppilaskunnan jäsenyys lakkaa olemasta pakollista. 2010-luvun HYY on vahvasti jäsentensä etujärjestö, mutta mitä tapahtuu, jos jäsenet katoavat? Kuten 1970-luvun osakunnat, myös HYY joutuu miettimään toimintaansa ja sen perusteluja tarkasti. Täysin osakuntia ja HYYtä ei voi verrata, onhan HYYn tukena merkittävä oma liiketoiminta ja opiskelijoille tuotetut palvelut. On kuitenkin mahdollista, että HYY joutuu luopumaan traditionaalisesta etujärjestöasemastaan ja siirtymään nimenomaan palveluntuottajaksi ja sitä kautta opiskelijoiden arkielämän tukijalaksi.

Mielestäni traditioiden kehittyminen on itsearvoisen tärkeää: kuten Hobsbawm esittää, keksityt traditiot kertovat aina jotain yhteisön arvoista. Jos arvomme muuttuvat, on täysin normaalia, että myös traditiomme mukautuvat tähän. Kukin sukupolvi muokkaa traditionsa ja antaa ne sitten eteenpäin seuraavalle sukupolvelle muokattavaksi.

VIITTEET

- i Hakala, Heikki: Pääkirjoitus. Eteläsuomalainen 1/1989.
- ii Hobsbawm 1989, 1–3.
- iii Hobsbawm 1989, 2–3, 10–11.
- iv Esko avioon ESOssa. Ylioppilaslehti 11/1979.
- v ESO:n hallituksen pöytäkirja, 2.5.1979. ESO: Cd:25, Kansalliskirjasto.
- vi Hobsbawm 1989, 12–13.
- vii Eskola 2005, 16.
- viii Kolbe 1996, 280, 304, 382–383.
- ix Pääkirjoitus. Ylioppilaslehti 24/1978.
- x Krank 2005, 53.
- xi ESO:n hallituksen pöytäkirja, 19.5.1975. ESO: Cd:19, Kk; Krank 2005, 57.
- xii Liite, osakunnan kokouksen pöytäkirja, 29.1.1973. ESO: Ca:45, Kk.
- xiii Klinge et al. 1990, 681–684.
- xiv Kolbe 1980.
- xv Tuovinen 2018, 83–84.
- xvi Osakunnan kokouksen pöytäkirja, 21.9.1987. ESO: Ca:49, Kk.
- xvii Osakunnan kokouksen pöytäkirja, 16.11.1987. ESO: Ca:49, Kk.
- xviii ESO:n hallituksen pöytäkirja, 15.1.1986, ESO: Cd:28, Kk.
- xix Osakunnan kokouksen pöytäkirja, 15.2.1988. ESO: Ca:49, Kk.
- xx Osakuntien historiaa. ESO:n fuksi-lehti 1987; Hakala, Heikki: Pääkirjoitus. Eteläsuomalainen 1/1989.
- xxi Vuosijuhlan ABC. ESO:n Fuxi-lehti, 1988.
- xxii Osakuntien historiaa. ESO:n fuksi-lehti, 1989.
- xxiii Häkkinen 2014, 37–40.
- xxiv Tuovinen 2018, 39–42.
- xxv Kolbe 1996, 536–537.
- xxvi Kauppinen, Matti: Q. Eteläsuomalainen 2/1988
- xxvii Vuoden 2009 edustajistovaaleissa suomenkieliset osakunnat saivat 12 paikkaa, tämän jälkeen suunta on ollut tasaisesti vähenemään päin. Vuonna 2016 osakuntien vaalirengas sai enää 5 paikkaa. Kaikki vaalitulokset, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta: <http://vaalitulos.hyy.fi/previous.html>. Haettu 3.8.2018.

KIRJALLISUUS

- Hobsbawm**, Eric. 1989 (1983). *The Invention of Tradition*. Toimitanut Ranger, TERENCE. Cambridge University Press, Cambridge.
- Häkkinen**, Antti. 2014. "Kun yhteiskunta tuli kylään": nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja kokemukset. Teoksessa *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Toimittaneet Vehkalahti, Kaisa – Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.
- Klinge**, Matti – **Knapas**, Rainer – **Leikola**, Antto – **Strömberg**, John. 1990. *Helsingin yliopisto 1917–1990*. Helsingin yliopisto, Otava, Helsinki.
- Kolbe**, Laura. 1996. *Eliitti, traditio, murros*. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1960-1990. Otava, Helsinki.
- Kolbe**, Laura. 1980. *Lopuksi...* Julkaisussa Timonen, Jukka-Pekka & Kolbe, Laura: *Eteläsuomalainen. Eteläsuomalaisen osakunnan 75-vuotisjuhla-julkaisu*. Toimittaneet Timonen, Jukka-Pekka ja Kolbe, Laura. Helsingin liikekirjapaino.
- Krank**, Lea. 2005. *Ylipoliittiset vuodet ja Casa Academica vaikea aika*. Teoksessa *Uusimaa 6. Eteläsuomalainen osakunta 100 vuotta*. Toimittanut Aalto, Sari. Eteläsuomalainen osakunta, Tampereen yliopistopaino.
- Tuovinen**, Aino. 2018. *Osakuntalaisidentiteetin tuho ja nousu – Traditiot identiteetin rakentamisessa ja ylläpitämisessä Eteläsuomalaisessa osakunnassa 1970–1989*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Lisäksi kirjoituksessa on käytetty Eteläsuomalaisen osakunnan arkistoja Kansalliskirjaston erikoiskokoelmista (kk) sekä lehtiartikkeleita Eteläsuomalaisesta ja Ylioppilaslehestä.

YLIOPPILAISTA, SUOMEN ITSENÄISYYDESTÄ JA SISÄLLISSODASTA

Ahto Harmo

Tämä artikkeli on katsaus ylioppilaskunnan kytköksistä vuoden 1918 tapah-
tumiin vuosisadan alkupuoliskolla. Ensimmäinen aihio siitä syntyi lyhyessä
ajassa tammi–helmikuun vaihteessa 2018 HYY:n hallituksen puheenjohtajan
tiedusteltua ylioppilaskunnan suhdetta Suomen sisällissotaan. Lukijan on siis
hyvä tiedostaa heti alkuun, ettei artikkeli ole syntynyt tutkimuksellisesta ase-
telmasta. Pikainen perehtyminen aiheeseen johti kuitenkin sattuman kautta
yliopistomuseolla 11.4. pitämäni tunnin luentoon Ylioppilaat 1918 – ennen
ja jälkeen. Tämä vuorostaan johti syvempään perehtymiseen. Toisaalta ilman
todellista rajausta sisältö on erittäin polveilevaa, vaikka paljon on pitänyt
tiputtaa matkan varrella poisikin. Lopulta kyse onkin eräänlaisesta kirjalli-
suuskatsauksen, esseen ja kevyen lähdetutkimuksen synteestä. Esitänkin
nöyrimmät kiitokseni useille viitatuille historiantutkijoille. Aiemman tutki-
muksen lisäksi olen tarkastellut Ylioppilaslehteä, hieman muita aikakauden
lehtiä ja 1920–1940 -luvulla painettuja muisteluja (Greis, Kokko, Koskimies
ja Räsänen) sekä Suomen sotasurmat -tietokantaa. Arkistolähteistä olen
tarkastellut Suomen ylioppilaskunnan (SY) talousmateriaalia vuodelta 1918
sekä asukasluetteloita.

Olen jakanut kirjoitelman neljään lukuun ennen yhteenvedoa. 1. luvussa käsittelen tiiviisti 1900-luvun alun ylioppilassosialisteja sekä ilmapiiriä ennen maailmansotaa ja 2. luvussa jääkäri liikkeen syntyä sekä ylioppilaiden sak-salaismielisyyttä. 3. luvussa tarkastelen ylioppilaiden suhtautumista vuoden 1917 yhteiskunnallisiin tapahtumiin, jotka loivat maaperää vuoden 1918 sisällissodalle ja sen seurauksille, ja 4. luvussa ylioppilaiden osallistumista sisällissotaan, SY:n kiinteistöjen käyttöä vuonna 1918 sekä sodan jälkeistä ilmapiiriä ylioppilaskunnassa. Ylioppilaiden vähäinen osallistuminen juuri ylioppilaina sisällissotaan tyypistää väkivaltaisuuksien käsittelyä. Sen sijaan sodan jälkeen ylioppilaiden yhteiskunnallinen asennoituminen jyrkentyi huomattavasti, joten koin sen lyhyen tarkastelun oleelliseksi. Päättänkin tarkasteluni kieliriidan uudelleen leimahtamiseen ja Akateemisen Karjala-Seuran ilmaantumiseen 1920-luvun alussa.

YLIOPPILAAT, SOSIALISMI JA ITSENÄISYYSAAITE ENNEN MAAILMANSOTAA

Ylioppilaiden asenteisiin 1900-luvun alkupuolella vaikuttivat muun muassa kielikysymys ja venäläisen byrokratian laajentaminen Suomessa. Ruotsinkieliset ylioppilaat hakivat yhteyttä Ruotsiin, ja osakunnat eri tavoin tukivat eri ammattiryhmistä venäläistämisen tieltä syrjäytettyjä sekä tekivät kansanvalistustyötä kotiseuduillaan, jonka venäläiset mielsivät paikoin propagandaksikin. Venäläisten näkökulmasta ylioppilaat eivät silti olleet ensisijainen ongelma, vaan yliopisto luonteeltaan venäläisvastaisena levitti aatetta suomalaisesta valtiosta sekä merkittävästi edisti ajatusta vapauden ymmärtämisenä konkreettisena riippumattomuutena.¹ Mielenkiintoisena ilmiönä nousevat esiin myös ylioppilassosialistit.

Vuoden 1905 suurlakon kynnyksellä ja sen jälkeen ylioppilaiden ja akateemisen koulutuksen saaneiden joukosta nousi työväenliikkeen ideologeja ja merkittäviä sosialisteja. Muutamaa vuotta aiemmin ylioppilaat eivät olleet välttämättä edes tervetulleita kaikkien työväenliikkeen ammattiosastojen jäseniksi.² Tämä on toisaalta ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, että ylioppilaat olivat pääasiassa yhteiskunnan ylemmistä kerroksista eikä työväki kokenut yliopistolaisuutta samaistuttavana. Ristiriidoista huolimatta perustettiin Ylioppilastalolla salaisesti 12.3.1905 Ylioppilaiden sosiaalidemokraattinen yhdistys (YSY). Perustajiin kuuluivat ainakin Otto Wille Kuusinen

ja Eero Haapalainen. YSY:stä tuli SDP:n puolueosasto jo marraskuussa 1905 ja yhdistys oli aktiivinen muutaman vuoden. Tänä aikana YSY:ssä vaikuttivat muiden muassa Edvard Gylling, Hannes Ryömä, Väinö Hakkila ja Väinö Tanner. Ysytäistautaiset etenivät nopeasti puolueessa ja työväenliikkeessä. Haapalaisesta tuli vuonna 1907 vastaperustetun Suomen Ammattijärjestön puheenjohtaja. Kuusinen johti puoluetta vuosina 1911–1913, ja Tannerin lisäksi kolme muuta entistä ysytäistä valittiin Oskari Tokoin senaattiin vuonna 1917. Reunan mukaan juuri näkyvien aktiivien siirtyminen työelämään johti YSY:n toiminnan vaipumiseen horrokseen 1910-luvulle tultaessa.³ Sosialismi ei siis aktivoinut joukoittain ylioppilaita puoluetöimintaan, vaikka sosiaalisista kysymyksistä keskusteltiin.

Itsenäisyysaatekin eli ylioppilaiden piirissä pitkälti puheissa, kuten Uuden ylioppilastalon vihkiäisten kutsuvierasillallisilla vuonna 1910 ja Porthan-juhlassa vuonna 1913.⁴ Aate kuitenkin voimistui vuoden 1914 maisteripromootiossa, jota on kutsuttu pohjalaisten järjestäjien ja puhujien suuren osuuden takia pohjalaisten promootioksi⁵ sekä myöhemmin myös jääkäripromootioksi⁶ monien promootiossa mukana olleiden päädyttyä myöhemmin jääkäriliikkeeseen. Edellisistä promootioista poiketen promovendien kesken vallitsi tiivis yhteishenki yli puolue- ja kielirajojen. Virkaatekevää kansleria Vladimir Markoffia ei kutsuttu promovendien juhlallisuuksiin, jotka järjestettiin isänmaallisiksi juhla- ja oppositiotilaisuuksiksi. Puheissa valettiin isänmaallisuutta ja uskoa Suomen tulevaisuuteen – jotkut jopa viittasivat aktiivisen toiminnan aloittamiseen. Ilmeisen yksimielisestä päätöksestä jättää Markoff kutsumatta oli neuvoteltu sijaiskanslerin, rehtoraatin ja promoottorin kanssa.⁷

Epäilemättä tilaisuus olisi ollut kiusallinen niin Markoffille kuin yliopisto-yhteisöllekin, mikäli hänet olisi kutsuttu. Seurauksien välttämiseksi onkin todennäköisesti ollut yliopiston kannalta eduksi jättää hänet kutsumatta. Ratkaisu viestii myös yliopiston hallinnon suhdetta venäläisvaltaan. Esimerkiksi sijaiskansleri Edvard Hjeltistä tuli jääkäriliikkeen aktiivi alkuvuodesta 1915⁸.

Ylioppilaskunnan sisäisessä yhteishengessä muutos aiempaan on havaittavissa. Vuosien 1907 ja 1910 promootioihin valmistuneet olivat opiskelleet

kuohuvien valtiollisten kysymyksien ja yhteiskunnallisen jännityksen ilmapiirissä sekä usein tunnustaneet selkeästi jotain puoluekantaa, minkä seurauksena kaikki juhlallisuudetkaan eivät aina olleet yhteisiä. 1910-luvulle tultaessa puoluesitoutuneisuus ja kantojen jyrkkyys kuitenkin laimenivat ja samalla muutkin ylioppilaiden puolueyhdistykset kuin YSY hiljenivät. Tämä kehitys yhdessä kielikysymyksen kanssa vaikutti myös Ylioppilaslehden syntyyn. Aiemmin suomenkielisilläkin ylioppilailla oli ollut kaksi eri lehteä. Ylioppilaskunnan kaksikielisen lehden epäonnistuneen perustamisyhteyden jälkeen suomenkieliset osakunnat kuitenkin perustivat Ylioppilaslehden vuonna 1913.⁹ Ylioppilaiden lieventyneet puoluekannat ja venäläistämistä vastustanut yhteishenki eivät näkyneet ainoastaan kevään 1914 promootiossa, vaan olivat tallella myös maailmansodan sytyttyä.

JÄÄKÄRILIIKKEEN SYNTY JA SAKSALAISMIELISYYS

Pohjalaisten näkökulmasta jääkäri liikkeen synnyn taustalla oli itsenäisyysliikeajatus, joka ei enää nähnyt suomalaisille riittävinä ehtoina erikoisoi-keuksien palauttamista. Nyt vaadittiin enemmän – itsenäisyyttä. Ajatus ei syntynyt puoluenäkökulmien pohjalta, vaan sitä kannattamaan liittyi tukijoita yli kieli- ja puoluerajojen. Erityisesti pohjalaiset ylioppilaat ottivat asian omakseen.¹⁰ Ajatus lähti siis ylioppilaiden keskuudesta, mutta siihen vaikutti vahvasti yliopistolla vallitseva ilmapiiri.

Ostrobothniassa alettiin lokakuussa 1914 järjestellä suomalaisille sotilaskoulutusta Ruotsista tai Saksasta. Jääkäri liike syntyi nopeasti ja marraskuun lopulla perustettiin hankkeen jatkuvaa toimintaa varten ylioppilaiden keskuskomitea. Komitean puheenjohtajana toimi ”jääkäri promootion” gratista, PPO:n kuraattori Väinö Kokko. Komiteaan otettiin jokaisen osakunnan kuraattori, mikäli mahdollista, ja yksi toinen jäsen sekä kaksi jäsentä Teknillisen korkeakoulun polyteekkareista. Kokouksia pidettiin usein ja mielialaa ylioppilaiden keskuudessa selvitettiin niiden välillä.¹¹ EPO:n kuraattorina vuonna 1914 toimineen Kaarlo Koskimiehen mukaan salaisista tapaamisista ei pidetty pöytäkirjaa, vaan tapaamisista tehtiin tekaistua ylioppilaiden sisäisiä asioita koskevia pöytäkirjoja. Yksi tällainen asia oli VSO:n Ilmari Räsänen mukaan ylioppilaskunnan uusi laulukirja. Kokon mukaan jo toisessa kokouksessa ”kaikki tiesivät kertoa, miten ylioppilaspiireissä aloite otetaan jakamattomalla

innostuksella vastaan”. Kun liike joulukuussa lähestyi poliittisten puolueiden johtohenkilöitä ja muita vaikuttajia, se sai jyrkkiä tuomioita, mutta toiminnalle myötämielisiäkin oli yli puoluerajojen.¹²

Avaukset Ruotsin suuntaan epäonnistuivat – vain yksittäisiä tukijoita löydettiin. Ruotsin hallitus halusi pysyä puolueettomana. Pyrkimykset keskitettiin Saksaan, jonka edustajia nähtiin Tukholmassa tammikuussa 1915. Jo helmikuussa 1915 saatiin tieto kursseista ja ensimmäisen koulutuksen vahvuudeksi ilmoitettiin 200 miestä. Matkaan lähti ylioppilaita noin satakunta, joista arviolta puolet olivat ruotsinkielisiä. Saksan kielen taito oli ehdoton edellytys lähtijöille. Osa lähetettiin matkaan Tornioista passin kanssa ja osa salakuljettamalla ylimääräisen huomion välttämiseksi. Vaikka laillisesta maasta poistuvat herättivät viranomaisten huomion, poistumista ei estetty. Elokuussa 1915 saatiin Saksasta päätös, joka johti varsinainen suomalainen jääkäripataljoona syntymiseen. Sitä varten värvättiin parisen tuhatta miestä. Laajempi värväysoperaatio oli huomattavasti haastavampi passien ja matkan järjestämisen kannalta. Värväys keskeytyikin aika ajoin vangitsemisiin ja toiminnan vaarallisuus korostui joulukuun 1915 jälkeen. Viimeistään vuodesta 1916 alkaen kaikki poistuminen maasta sotilaskoulutukseen tapahtui salaa.¹³ Jääkärien värväys ulotettiin Saksan vaatimuksesta kaikkiin kansankerrokseen syyskesällä 1915. Päätöksen jälkeen myös liikkeen hallintoon tuli runsaasti muitakin kuin ylioppilaita. Osakuntien maakuntarakenne loi pohjan värväystoiminnalle, joka käytännössä jäi paikallisista värvääjistä riippuvaiseksi. Heistä suurin osa ei ollut ylioppilaita. Jääkärikoulutukseen värväytyi erityisesti karjalaisia ja eteläpohjalaisia talonpoikia sekä lisäksi satoja työläistäustaisia henkilöitä. Ylioppilaiden tärkeimmät värväyskeskukset olivat Ostrobotnia, Karjalaisten talo ja Nylands Nationin talo, mutta värväystä tehtiin myös Osakuntatalolla. Värväystoiminta hiipui vuoden 1916 kesän lähestyessä sen vaikeuduttua viranomaisvalvonnan tiukennuttua. Lisäksi hiipumiseen vaikuttivat Saksasta kantautunut tieto suomalaisilta vapaaehtoisilta vaadittavasta palvelusopimuksesta sekä pataljoonan lähettämisestä itärintamalle.¹⁴ Äkkiseltään osakuntien ja ylioppilaskunnan julkaisemista aikalaismuistoista sekä muusta virallisemmasta muistikulttuurista¹⁵ ennen ylioppilaskunnan historian osia 3 ja 4 (1968) saattaa saada kuvan, että ylioppilaat olisivat olleet yhtenä rintamana jääkäri liikkeen takana. Näin ei kuitenkaan ole ollut. On esimerkiksi todettu, että kaikki ylioppilaat eivät olleet välttämättä kuulleet-

kaan hankkeesta.¹⁶ Lisäksi jonkin verran ylioppilaita osallistui sotilaalliseen toimintaan myös liittymällä vapaaehtoisina Venäjän joukkoihin jo alkusyksystä 1914.¹⁷

Myös jääkäriliikkeen ”ytimessä” PPO:ssa käytiin tiukka kuraattorivaali loppuvuodesta 1914. Kokko tuli syrjäytetyksi yhden äänen erolla Rudolf Holstiin, joka toimi myös SY:n puheenjohtajana lukuvuonna 1914–1915. Heti kevätlukukaudesta 1915 Holsti kuitenkin luopui kuraattorin tehtävistä muihin tehtäviin vedoten ja Kokko aloitti vt. kuraattorina. Holsti ei toivonut Suomen liittyvän autoritaarisen Saksan puolelle, vaikka kokikin Venäjästä irtautumisen tärkeänä. Holstin pysymistä sivussa kuraattorin tehtävistä pidettiin jääkäriaktiivien keskuudessa suotavana ja hänelle myönnettiinkin useita virkavapauksia aina kautensa päättymiseen kevääseen 1917 asti.¹⁸ Huhtikuussa 1916 käytiin samankaltainen vaali SY:n puheenjohtajasta. Jääkäriliikkeen keskeisiin hahmoihin kuulunut Kai Donner, oman kuvauksensa mukaan ”äärimmäisyysmiesten ja aktivistien ehdokkaana”, voitti vaalin vastaehdokkaan edustettua varovaisempaa linjaa. Donner kuitenkin jättäytyi pian tehtävästä ja tilalle valittiin ainoana ehdokkaana Yrjö Kajava. Itsenäisyystoiminta ajoi Donnerin maanpakoon ja hän kävi muun muassa Riianlahdella syksyllä 1916 tervehtimässä suomalaista jääkäripataljoonaa – kuvauksensa mukaan edustaen ylioppilaskuntaa.¹⁹

Koskimiehen mukaan suurin osa osakuntien kuraattoreista oli keskusvaltojen puolella ja viimeistään syyslukukauden kuluessa saattoi todeta ylioppilaskunnan jäsenistön olevan saksalaisystävällinen tai vähintäänkin jyrkästi Venäjän vastainen.²⁰ Saksalaismielisyys oli alkanut lisääntyä jo 1910-luvun alussa erityisesti ruotsinkielisten ylioppilaiden keskuudessa.²¹ Venäjän vuoden 1917 maaliskuun²² vallankumouksen jälkeen ylioppilaskunnan puheenjohtaja Kajava julkisesti totesi Saksaan lähteneiden nuorien lähteneen isänmaan asialla taistellakseen vallankumouksen kaatamaa sortojärjestelmään vastaan. Kymmenen hengen ylioppilasdelegaatio oli tavannutkin Venäjän väliaikaishallituksen edustajan ja vaatinut ennen kaikkea jääkärien aseman turvaamista uudessa tilanteessa. Ylioppilaat ehdottivat kansainvälisten takuiden hakemista Suomen asemalle Venäjästä erillisenä ja takeita siitä, ettei Suomen nuoriso joutuisi sotimaan Venäjän puolesta. Vaatimuksia ei lähdetty toteuttamaan.²³

YLIOPPILAAT JA YHTEISKUNNALLINEN TOIMINTA MAALISKUUN VALLANKUMOUKSESTA SISÄLLISSOTAAN

Ylioppilasdelegaatio lähestyi aktiivisesti kotimaisia poliitikkoja muun muassa itsenäisyysasiassa. Huomioitava on kuitenkin, ettei ylioppilasdelegaatio edustanut universaalia ylioppilaiden näkemystä itsenäisyyspyrkimyksistä. Siitä huolimatta itsenäisyyttä ajava kannanotto hyväksyttiin lähes yksimielisesti ylioppilaiden kokouksessa 12.5.1917. Valtakunnallisista poliittisista ryhmittymistä ainoastaan sosiaalidemokraatit asettuivat itsenäisyyden kannalle kevätkesällä 1917.²⁴ Maaliskuun vallankumous osaltaan innosti myös ylioppilaita sosialismista, vaikka poliittista sosialismia kohtaan koettiin myös levottomuutta. Ylioppilassosialistien määrä arvioitiin vähäiseksi, mutta sosiaalisia reformeja kannattavien määrän oletettiin olevan kasvussa. Ylioppilaiden sosiaalidemokraattinen yhdistys herätettiin henkiin Vanhalla ylioppilastalolla 28.10.1917.²⁵

Tsaarinvallan kaatuessa kaatuivat myös Suomen yhteiskunnallista elämää koskeneet rajoitteet. Toisaalta vallankumouksesta lähtien Suomesta puuttui selvästi lainvoimainen järjestysvalta. Poliiseilta järjestyksenpito siirtyi nopeasti venäläisten sotilaiden kautta paikallisten työväenjärjestöjen edustajille. Pääasiassa entiset poliisit silti huolehtivat järjestyksenpidosta ja miehistöä täydennettiin erityisesti järjestäytyneestä työväestä. Järjestyksenpito nähtiin yli puoluerajojen yhteistyöllä ratkaistavaksi käytännön ongelmaksi ja Helsingin 700–800 hengen vahvuinen miliisi koottiin kaikista yhteiskuntaluokista. Enemmistö miehistöstä oli järjestäytyneestä työväestä, noin kolmannes entisestä poliisilaitoksesta ja kuudennes ylioppilaista. Suurin osa miliisistä oli täysin kokematon ja tehtäviinsä tottumaton.²⁶

Ylioppilaiden rekrytointikehotuksia levitettiin myös osakunnista käsin, ja osa lehdistöstä riemuitsi ylioppilaiden mukanaolosta järjestyslaitoksessa. Koska virkapukua ei ollut hyväksytty viranomaisten toimesta, ylioppilasmiliisit saattoivat partioida ylioppilaslakki päässään. Wuokon (2007) mukaan jääkärihankkeen ja maanpuolustuksen organisoimisen sijaan miliisi paikallisena järjestyksenvalvojana oli paljon akuutimpi toimi ja siksi ylioppilaiden osallistuminen siihen oli huomionarvoista.²⁷

Muuttuneessa tilanteessa Ylioppilaslehden yhteiskunnallinen keskustelu lisääntyi, vaikka lehdellä ei ollut puoluekantaan. Ylioppilaslehti oli perustamistaan alkaen pyrkinyt puolueettomuuteen vallitsevien aatevirtauksien välillä: tasapuolisuus sekä vapaus olivat johtavat toimitusperiaatteet. Klinge pitää silti merkittävimpänä tekijänä kantojen monipuolisuuteen painetta saada 12-sivuinen lehti täyteen.²⁸ Vaikka työväenaate oli marginaalissa ylioppilaiden keskuudessa, sosialistijohtajiin lukeutunut Gylling esiintyi silti torppari-kysymyksen yhteydessä lehdessä vuonna 1915. Hän myös luennoi Yleisen ylioppilasyhdistyksen luentosarjassa syksyllä 1916. Sekä Ylioppilaslehti että Yleinen ylioppilasyhdistys pyrkivätkin luomaan ymmärrystä eri osapuolten välillä.²⁹ Samanlainen pyrkimys oli poliittisesti leimallista ylioppilaille laajemminkin olojen kehittyessä kohti vastakkainasettelua. Toisaalta ainakin HO:ssa alkuvuodesta 1917 liitettiin kielikiista osaksi yhteiskuntaluokkien välistä kamppailua taloudellisista asemista. Kielikiistan jatkumisesta kielii myös, että ruotsinkielisten osakuntien puolesta konsistoriin jätettiin loppuvuodesta kirjelmä, jossa toivottiin konsistorin harkitsevan selvitystä ylioppilaskunnan jakamista kahtia kielellisin perustein.³⁰

Ylioppilaiden ja työväestön ollessa yleisesti ottaen itsenäisyyden ajamisesta yhtä mieltä jotkut ylioppilaat jopa ylistivät Oskari Tokoin itsenäisyyspuheita. Myös yhteistä kansalliskaartia suunniteltiin kesällä 1917. Ylioppilaat kuitenkin perustivat Suomessa oleskelleiden jääkärien johtaman ylioppilassuojeluskunnan suunnitelmien kariuduttua. Sen tehtävänä painotettiin erityisesti venäläisten sotilaiden aiheuttamiin häiriöihin puuttumista ja se pidettiin erillään Helsingin porvarillisesta suojeluskunnasta. Puolueettomuuskanta vasemmiston ja oikeiston välillä haluttiin säilyttää. Ylioppilassuojeluskunnan periaatteena yleisemminkin oli, ettei aseisiin tartuttaisi muita kuin venäläisiä vastaan.³¹ Greisin mukaan aseiden puute kuitenkin ”haittasi ratkaisevasti kaikkea yritteliäisyyttä”.³²

Itsenäisyysajatuksen lisäksi ylioppilaiden ja työväen asemassa nähtiin yhtäläisyyksiä. Ylioppilaiden keskuudessa pidettiin kuitenkin tärkeänä, että muutokset seuraisivat yhteiskunnallisia uudistuksia eivätkä vallankumousta. Kun loppuvuodesta 1917 selvisi venäläisten suunnitelmat vallata ylioppilastalot, epäiltiin sosialisteja venäläisten tukemisesta. Ylioppilaslehti rauhoitteli syytöksiä, koska väkivaltaista vastakkainasettelua oli vältettävä.

Sovinnon henkeä näkyi Ylioppilaslehdessä vielä lokakuun vallankumouksen ja suurlakonkin jälkeen. Valtaosa ylioppilaista suhtautui kuitenkin suomalaisiin sosialisteihin jo epäluulolla, vaikka monet samaan aikaan pitivät yhteistyötä sosialistien kanssa edelleen tärkeänä. Riitasointuja kaikui yhä enemmän yhteisen Venäjän vastaisen linjan hajottua ja porvaripuolueiden asettauduttua täyden itsenäisyyden kannalle. Myös punakaartin toiminta häiritsi ylioppilaita.³³ Luottamusta ylioppilaiden ja työväenliikkeen välillä ei siis voi sanoa suuremmin syntyneen, vaikka yhteisiä näkökantoja ja tahtoakin oli. Helsingin miliisin toiminnan kehittyminen kuvaa tilannetta yleisellä tasolla hyvin. Enemmistö ylioppilasmiliiseistä oli jättäytynyt omasta tahdostaan pois tehtävistä melko pian miliisin muodostamisen jälkeen. Työväestön osuus miliisistä oli syksyllä 1917 jo yli neljä viidesosaa. Satunnaisia ylioppilaita on hakeutunut miliisiksi kuitenkin vielä helmikuusta huhtikuuhun vuonna 1918.³⁴ Lyhyesti miliisinä toimineen Greisin muistelut kuvaavat sisällissodan jälkeistä asennetta vuoden 1917 miliisistä: Ylioppilasmiliisit herättivät ihastusta, mutta ”tilalle tuli jonkinlainen punakaartilaissekasotku”.³⁵ Poliittinen yhteistyö järjestysvallassa alkoi rapistua sitä mukaan, kun toiminnanohjauksesta ei enää päästy yhteisymmärrykseen. Miliisin näkökulmasta oli mahdotonta tyydyttää kaikkia erilaisia vaatimuksia. Helsingissä yhteistyölinja oli käännekohdassa miliisien ryhdyttyä lakkoon 30.6. Lakko heikensi erityisesti kaupunkilaisten turvallisuuden tunnetta. Lakon päätyttyä miliisien ehdoilla järjestyslaitos siirtyi peruuttamattomasti työväen haltuun. Porvariaktivistien keskuudessa kasvoi tarve perustaa työväestä riippumattoman järjestysvalta.³⁶ Toimenpiteet alkoivat, kun miliisi ei kyennyt 17.8.1917 hajottamaan kansanjoukkoa, joka tungeksi Pörssitalolla olleen kaupunginvaltuuston istunnon ulkopuolella. Väkijoukko esti valtuutettuja poistumasta paikalta vaatien mielensä mukaisia päätöksiä tehtäväksi. Toisaalle kerääntyi satakunta vapaaehtoista, muun muassa ylioppilaita, valmistelevaan valtuuston vapauttamista. Vapaaehtoiset otettiin miliisijoukon tueksi ja valtuusto vapautettiin useita tunteja kestäneestä piirityksestä. Puolue- ja luokkarajat ylittävä yhteistyö järjestyksenpidossa päättyi Helsingissä. Porvarillinen poliisikoulu käynnistyi, ja Helsingin suojeluskunta muodostui mellakkaa hajottamassa olleiden vapaaehtoisten ympärille. Järjestäytyneessä työväessä hanke herätti epäluuloa.³⁷ Henkiset rintamalinjat alkoivat syventyä.

Sosiaalidemokraattien ajama korkeimman päätösvallan siirtäminen eduskunnalle eli 18.7.1917 säädetty valtalaki johti Venäjän väliaikaisen hallituksen määräyksestä eduskunnan hajottamisen ja vaaleihin lokakuussa 1917. Sosiaalidemokraatit menettivät enemmistönsä eduskunnassa eikä työväenliike ollut enää edustettuna hallituksessa. Valtalaki jakoi myös porvaripuolueet. Paine ylioppilaille valita puolensa kasvoi. Valinta ei ollut kuitenkaan yksiselitteinen ja niinpä esimerkiksi ehdotettiin porvarillisten sekä sosiaalidemokraattisten ylioppilaiden välisiä keskustelutilaisuuksia. Silti suojeluskuntien ja työväenkaartien järjestäytyminen tehostui, elintarvikepula voimistui ja levottomuudet pahenivat loppuvuodesta 1917.³⁸

Elokuussa 1917 Ylioppilastalon eteisaula luovutettiin toistaiseksi ja Osakuntatalon juhlasali sekä aulatila pysyvästi suojeluskunnan käyttöön. Ylioppilaat tekivät myös asehankintaa. Punakaartin tarkastaessa Ylioppilastalon marraskuussa he pidättivät muutamia ylioppilaita ja veivät nämä valtaamalleen poliisiasemalle joksikin aikaa vangeiksi.³⁹ Jääkäriliikkeen syntysijoilla Ostrobotnialla Porthan-juhlassa 9.11. eräs professori kehotti puheessaan ylioppilaita muodostamaan sotilasjoukkueen. Nimeksi ehdotettiin P.P.P, Pohjalaisten Puolustuspataljoona, jota kutsuttiin myös nimityksellä ”piru perii punikin”.⁴⁰ Asiat etenivät nopealla tahdilla eikä Ylioppilaslehti kerennyt noteeraamaan Suomen itsenäisyysjulistusta. Sen sijaan 9.12.1917 julkaistu joulun kaksoisnumero käsitteli pääasiassa kirjallisuutta. Etusivulla julkaistiin kuitenkin vastine, jossa paheksuttiin syvästi ruotsinkielisten tapaa lähestyä yliopiston hallintoa ylioppilaskunnan jakamisesta ohi ylioppilaskunnan aikana, ”jolloin isänmaalliset mielet on syvimmin täyttänyt suru kansamme rikkinaisyydestä”. Kirjoitus hyökkäsi ruotsinkielisiä vastaan vertaamalla heitä alentuvasti sosialisteihin, jotka historiallisina hetkinä ajattelevat ”vain omia erikoisetujaan”.⁴¹ Ylioppilaslehti hiljeni kymmeneksi kuukaudeksi ja keskustelu jäi odottamaan myöhempää aikaa Suomen suistuessa kohti sisällissotaa. Kirjoitelma on kuitenkin yksi osoitus siitä, miten levällään myös sosialistien vastainen leiri oli.

VUOSI 1918 JA SEN JÄLKEEN – YLIOPPILAIDEN NÄKÖKULMIEN JYRKENTYMINEN

Sisällissodan alettua ylioppilaat toimivat pääasiassa valkoisten puolella. Ylioppilassuojeluskunta hajaantui, ja moni ylioppilas jätti Helsingin liittyäkseen muualla valkoiseen armeijaan. Ilmeisesti miliisilaitokselta anastetulla leimasimella leimattiin rintamalle lähtevien ylioppilaiden passeja Ylioppilastalon ”passitoimistossa”. Sotaan osallistuneet eivät kuitenkaan toimineet leimallisesti ylioppilaina, vaan sulautuivat muuhun taisteluita käyneiden massaan.⁴² Työmieheissä kuitenkin pohdittiin, onko suomalainen ”mieli niin täynnä pimeää yötä”, kun ”kaikissa vapaussodissa on ihmiskunnan parhaisto rientänyt vapaaehtoisina orjien puolelle”, mutta isänmaan toivoiksi tituleeratut ylioppilaat, joiden ”rakennukseen käytetyn pääoman on luonut nälkäinen työmies”, taistelevat ”pörssihuijareiden puolesta” ja ”orjajoukkoa vastaan”.⁴³

Punakaartin otettua Helsingin haltuunsa 27.1. otettiin myös Osakuntatalo 28.1. haltuun noin viikoksi, jonka jälkeen ylioppilaat saivat käyttää osakuntatilojaan hyvin vapaasti. Punaiset käyttivät Osakuntatalon juhlasalia joitakin kertoja, mutta ilmeisesti venäläiset sotilaat käyttivät juhlatiloja tiuhempaan. Nylands Nation sen sijaan oli punaisten hallussa koko sodan.⁴⁴ Punaisten luovuttua Osakuntatalon vartiosta jatkuivat esimerkiksi korttipeli-illat HO:lla, mutta niiden luonne muuttui sodan myötä. Niistä tuli peitepuuha, jonka yhteydessä kiersi salaisen valkokaartin värväyslista hämäläisiä varten. Toiminnan salaperäisyydestä johtuen ja osin sitä tahtomattaan helpottaen Osakuntatalossa ei suoritettu yhtään etsintää sen jälkeen, kun punakaartin vahdit olivat poistuneet talolta. Aihetta tarkastukseen olisi punakaartin näkökulmasta ollut, sillä talossa säilytettiin kiväärejä ja ammuksia, pidettiin rivistöharjoituksia sekä luennoitiin alkeellista sotaoppia. Toiminta kehittyi niin, että ensin harjoiteltiin paperilla ja siirryttiin vähitellen muodollisiin harjoituksiin. Harjoituksia oli aamuisin klo 9.00 sukkasiltaan ryhmänjohtajien kuiskiessa käskynsä ja päivisin vuorostaan suoritettiin muuta palvelusta, esimerkiksi kiväärien ja ammusten hankintaa sekä tiedustelua. Toiminnan harjaantumattomuutta kuvaa hyvin se, että mukana olleet ”olivat pyörtyä” saksalaisten aliupseerien käskyttäessä heitä ”esihistoriallisella pedonäänellään” Helsingin valtauksen jälkeen.⁴⁵

Wuokko (2007) on nostanut esiin miliisissä palvelleista ylioppilaista kiinnostavia yksityiskohtia. Osa heistä palveli miliisiin loppuun asti keväälle 1918, mutta toisaalta miliisiin on kuulunut jopa yksi sittemmin jääkärikoulutukseen toukokuussa 1917 lähtenyt ja sisällissodassa valkoisten puolella taistellut henkilö. Sekä valkoisten että punaisten riveissä kaatui miliisissä jossain vaiheessa toimineita ylioppilaita, yhteensä ainakin 10–20 henkilöä. Viisi miliisissä toiminutta joutui sisällissodan päätyttyä valtiorikosoikeuteen. Oikeuteen päätyneistä neljä viidestä tuomittiin vankeuteen. Ainakin yksi tuomituista on ollut YSY:n jäsen, mutta kaikilla ei välttämättä ole ollut edes vasemmistolaista maailmankatsomusta. Eräs tuomituista ilmeisesti armahdettiin nopeasti pitkästä tuomiostaan. Hän oli käynyt jääkärikoulutuksen Saksassa keväällä 1915, mutta oli Suomeen palattuaan edennyt sisällissodan loppuun mennessä miliisilaitoksen kansliapäälliköksi.⁴⁶

Sodan aikana kuolleista ylioppilaista löytyy tietoa myös Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannasta. Ammattiluokitukset eivät ole yksiselitteisiä tai täydellisiä, joten pelkästään sivuston tietojen pohjalta ei voi suoraan sanoa tarkkoja lukuja ylioppilaista. Sodassa kuolleita ylioppilaita on joka tapauksessa pääasiassa valkoisten puolella. Murhatuiksi merkityt ovat kaatuneiden kanssa yleisimmät ryhmät. Vankileirillä kuolleista punaisista ainakin kaksi on luokiteltu ylioppilaiksi. Kun kenraalimajuri Rüdiger von der Goltzin johtamat saksalaiset valtasivat Helsingin 12.–13.4., näyttäisi sen yhteydessä kaatuneen ainakin yksi ylioppilaaksi luokiteltu molemmilla puolilla ja lisäksi yksi valkoisten puolelta näyttäisi tulleen murhatuksi tällöin. Taisteluihin osallistui ainakin kaupunkiin jääneitä ylioppilaita salaisissa harjoituksissa saamiensa hatarien taitojen varassa. Greis kuvaakin joutuneensa lähimmäksi hengenvaaraa oman toverin ammuttua häntä jalkojen väliin.⁴⁷ Rintamalla olleet ylioppilaat, kuten niin monet muutkin, päätyivät myös teloitajiksi: Räsänen mukaan vain sotilasvala sai ylioppilaat ”noudattamaan päällystön määräyksiä” ”vangiksisaatujen rikollisten ampumisesta”.⁴⁸ Koulutustaustansa takia on todennäköistä, että punaisten puolella ylioppilaat päätyivät useammin hallintoon kuin taisteluihin.

Sodan alla SY:n ylioppilastaloissa oli myös asukkaita. Monet heistä olivat ylioppilaskunnan ja muiden talon toimijoiden työläisiä ja palvelusväkeä kuten talonmiehiä, vartijoita ja konemestareita perheineen sekä palvelijattaria.

Myös työväen aseisiin tarttumista vastustanut entinen yskyläinen, lääkäri Hannes Ryömä asui Osakuntatalossa ainakin vielä vuonna 1917. Asukasluetteloista voikin rajallisesti seurata, joidenkin asukkaiden muuttoliikkeitä sodan alla.⁴⁹ Kokkosen mukaan Ryömä asui vuosina 1912–1917 C-rapussa, asukasluettelosta tarkennettuna perheineen 3. kerroksessa huoneistossa C 23. Perhe vietti kesät vuosina 1915–1917 Heinolassa, jonne lähdöstä viimeinen merkintä arkistoidussa asukasluettelossa on kesäkuulta 1917. Vastaanottoa ja fysikaalista hoitolaitosta pitänyt Ryömä ilmoitti lehdissä olevansa Heinolassa 1.5.–1.9.1917. Hän oli siellä kylpylaitoksen ylilääkäri.⁵⁰

Huoneistoa 23 käytettiin myös lääkärin toimeen liittyen. Ryömä maksoi koko kevään 1918 ajan kuukausittain kaksi vuokraa, joista suurempi oli osoitettu hänelle itselleen, ja toinen hoitolaitokselle. SY:n tulotositteiden ja Ryömän ilmoituksia muulloin sisältäneiden Helsingissä julkaistujen lehtien alkuvuoden 1918 numeroista ei voida suoraan päätellä, asuiko tai toimiko Ryömä talossa sodan aikana. Vuokrat hän maksoi joka tapauksessa säännöllisesti sodankin aikana, mikä erottuu monesta muusta talon vuokralaisesta. Vertailun vuoksi mainittakoon, että osa Osakuntatalon vuokralaisista mainosti toimintaansa sodan aikana, kuten voi päätellä toisen entisen yskyläisen Väinö Hakkilan asianajopalvelun toistuvista ilmoituksista Työmieheissä. Hakkila oli ollut talossa lakitoimistoaan pitäneen Tannerin yhtiökumppani, kunnes osti tämän osuuden toimistosta Tannerin siirryttyä Elannon toimitusjohtajaksi vuonna 1915. K.A. ”Kössi” Koskisen kuuluisa ja ylioppilaidenkin suosima kansanruokala sekä SY:n merkittävä vuokranmaksaja toimi talossa myös sisällissodan aikana, mutta palveli tällöin pakotettuna ilmeisesti yksinomaan punaisia ja työläisiä. Greisin mukaan monet ylioppilaat söivät sodan aikana luotolla ylioppilasruokalassa heikon rahatilanteen takia.⁵¹ Ruokalaa Ylioppilastalolla piti Alina Putkonen.

Tositetietojen perusteella kolme valtiorikosoikeuden osastoa käytti ylioppilaskunnan kertavuokrattavia tiloja sodan jälkeen 46 päivänä syyskuun lopusta marraskuun puoliväliin. Kertavuokria on maksettu yhteensä 64 kappaletta. Niistä muodostuu yhteensä runsasta neljää fysikaalisen hoitolaitoksen kuukausivuokraa vastaava summa. Verrattuna Kössi Koskisen kuukausivuokraan kokonaistulo on pieni, mutta satunnaiseksi vuokratuloksi se on merkittävä toistuvuutensa takia. Toinen vuodelle 1918 leimallinen vuokra-

lainen oli sotavankilaitoksen ruokala, jonka vuokran ajalta 16.6.–31.7. on tosin maksanut talon ravintolaa muutenkin pyörittänyt Putkonen. Toisaalta työväentaustainen Kansan näyttämö jatkoi edelleen toistuvana kertavuokralaisena Ylioppilastalolla.⁵² Helsingin valtauksen jälkeen Osakuntatalolla oli vuokratositteista päätellen useasti myös saksalaisten sotilastilaisuuksia, kunnes olot vähitellen normalisoituivat. Lisäksi von der Goltzin joukkoja majoitettiin talossa vielä syksyllä 1918.⁵³

Mannerheimin johdolla 16.5. järjestetty valkoisten voitonparaati oli ensimmäinen suuri julkinen tapaus Heikinkadulla (nyk. Mannerheimintie)⁵⁴, ja myös ylioppilaskunta osallistui juhlallisuuksiin. Von der Goltzia juhlittiin vuorostaan ylioppilaskunnan vuosijuhlassa, jossa oli läsnä myös useita valkoisten johtajista. Kunniavieras von der Goltzille pidettiin ylistyspuhe ja häntä tervehdittiin huomionosoituksin. Von der Goltz vuorostaan kiitti ylioppilaita ja huudatti puheensa lopuksi suomeksi: ”Eläköön Suomi!”. ”Eläköön! Eläköön! Eläköön!”, vastasi yleisö, mihin torvisoittokunta yhtyi Porilaisten marssilla.⁵⁵

Sodan jälkeen ylioppilasliike ja aiempaa politisoituneempi Ylioppilaslehti olivat selvästi valkoisen ja ”vapaussodan” muiston puolella. Ylioppilaslehden linja oli kuitenkin 1910-luvun lopussa lievämpi tuleviin Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) aikoihin verrattuna.⁵⁶ Kieleen ja heimoon tukeutunut AKS otti laajasti haltuun suomenkielisen ylioppilaselämän osakunnissa, ylioppilaskunnassa ja Ylioppilaslehdessä 1920- ja 1930-luvuilla.⁵⁷ Sen saavuttamasta osakuntahegemoniasta tuli vasemmistolle syy ajaa osakuntapakon poistoa.⁵⁸ Ylioppilaskunnassa ja osakunnissa sodan muisto pysyi valkoisena, joka otti lisäsävyjä heimoaatteesta 1920-luvulla⁵⁹, vaikka muistamisesta käytiin myös keskusteluakin⁶⁰.

Akateeminen nuoriso olikin nyt osaltaan syventämässä yhteiskunnan jakolinjoja. Vuonna 1919 ylioppilaskunnassa käytiin keskustelua Tampereen valloituksen vuosipäivän kunnianosoituksesta Mannerheimille, joka kohtasi vastustustakin. Kunnianosoitus annettiin kuitenkin valkoisten voitonparaatin vuosipäivänä ja samalla lähetettiin tervehdys von der Goltzille.⁶¹ Osakunnissa kotiseututoimintaa painottui osaksi 1920-luvun alkuun asti ”vapaussodan” sotilaille järjestettyihin illanistujaisiin.⁶²

Kieliriita palasi nopeasti takaisin osaksi arkea ruotsinkielisten konsistorille ennen sotaa lähettämän kirjelmän kirvoittaessa uudelleen keskustelua ylioppilaskunnan jakamisesta kieliperustein.⁶³ Kieliriita näkyi myös SYL:n perustamisessa, jonka ainoaksi pyrkimykseksi SY:ssä nähtiin nuoren valtion ylioppilaiden kansainväliset suhteet. Kieltäydyttyään ensin saksalaismielisyytensä takia kansainvälisen yhteistyöjärjestön perustamiseen osallistumisesta vuonna 1919 SY halusi jo vuonna 1920 osallistua toimintaan. Osallistumiseen vaadittiin kuitenkin ylioppilaita kansallisesti edustava taho. Näin SY joutui neuvottelemaan ja perustamaan vuonna 1921 SYL:n yhdessä Åbo Akademis Studentkårin (ÅAS, perustettu 1919) kanssa. Kansainvälisten suhteiden lisäksi muusta yhteistyöstä SY:n ÅAS:n välillä ei sovittu.⁶⁴

Kansallisen kieliriidan jatkumona SY etäännytti suhteitaan Pohjoismaihin kieli- ja heimokysymysten takia. Ainoastaan ruotsinkieliset ylioppilaat osallistuivat pohjoismaisiin kokouksiin suomenkielisten kieltäytyessä muun muassa Ahvenanmaan tilanteen viilentäessä suhteita ruotsalaisiin. SY:n ystävällismielisimmät suhteet syntyivätkin Baltian maihin, erityisesti Viroon, jonka itsenäisyysotaan, eli suomalaisten silmin yhteen ”heimosodista”, osallistui vuonna 1919 vapaaehtoisina paljon ylioppilaita.⁶⁵

YHTEENVETO

Ylioppilaiden keskuudessa vallitsi useita virtauksia liittyen Suomen itsenäisyyteen, yhteiskunnan sosiaaliseen järjestykseen ja kielikysymykseen 1910-luvulla. Jälkikäteen eniten esille on nostettu jääkäriliike, jonka tavoitteena oli maailmansodan melskeissä aseellisesti irrottaa Suomi Venäjän keisarikunnasta. Tällainen tilanne ei kuitenkaan koskaan toteutunut, vaikka joidenkin näkökulmasta jääkärit silti osallistuivat ”vapaussotaan”. Jääkärien muisto nousikin vahvaan asemaan ylioppilaiden keskuudessa valkoisten voitettua sisällissodan. Lähes jokaiselta vanhemmalta opiskelijayhteisöltä löytyy muistotaulu tai useampi valkoisten puolella kuolleista jäsenistään, minkä lisäksi jonkun jäsenen jääkärinä toimimista on muistettu painottaen osakuntien julkaisuissa. Punaisten puolella tai valkoiseen terroriin sodan jälkeen mahdollisesti kuolleista jäsenistä ei ole tietääkseni erityisiä muistoesineitä ylioppilasjärjestöjen keskuudessa käsitellyltä ajanjaksolta. Heitä ei

muutenkaan juuri muisteltu sodan jälkeen, ja tunnettuja punaisia hyljeksittiin – saatettiin jopa estää yksittäistä henkilöä kuulumasta osakuntaan, jolloin hänen oli haettava erillisoikeutta opintoihinsa. Entisten punaisten syrjiminen ja unohtaminen ei rajoittunut ylioppilaisiin, vaan oli yhteiskunnassa yleisempi ilmiö varsinkin yhteisöissä, joissa entisiä punaisia oli vähän. Osaltaan tällainen toiminta on voimistanut yksipuolista muistamista.

Muistamisesta ja sen vaikutuksesta onkin jälkikäteen syntynyt termejä kuten jääkäripromootio, vaikka Suomen itsenäistymiseen tai sisällissotaan ylioppilaat eivät osallistuneet yhtenä rintamana. Erilaisia ryhmittymiä ja näkökantoja oli. Vuoden 1917 yhteistyöpyrkimykset työväen ja sosialistien kanssa kuitenkin unohdettiin nopeasti, mihin vaikutti epäilemättä sisällissodan kulku. Ylioppilaiden suhde työväestöön ja sosialismiin oli vaihteleva ja välillä ongelmallinen, mutta kuitenkin huomattavasti sovittelevampi sisällissotaan asti kuin monella muulla ryhmällä. Monen ylioppilaan osallistuminen sisällissotaan valkoisten riveissä selittynee pitkälti sillä, että he olivat pääasiassa ylemmistä yhteiskuntaluokista. Lisäksi yliopiston venäläisvastaisella ja osin saksalaismieliselläkin ilmapiirillä oli vaikutuksensa. Sosialistien näkemykset ja työväestö olivat lopulta suurimmalle osalle ylioppilaista hyvin etäisiä, vaikka myös yhteisiä epäkohtia nähtiin ja halua vaikuttaa sosiaalisiin oloihin löytyi. Punainen radikalismi ja vallankumous ei ollut ylioppilaiden pääjoukolle vaihtoehto sisällissodan alkaessa, mutta moni olisi halunnut ratkaista tilanteen myös ennen ja ilman sotaa. Sisällissodan jälkeen kuitenkin suorastaan kilvoiteltiin ylioppilaiden keskuudessa sillä, ketkä olivat eniten vaikuttaneet ”vapaussodan” lopputulokseen.

ARKISTOLÄHTEET

Ylioppilaskunnan arkisto (HYY) / Helsingin yliopiston keskusarkisto

Kiinteistöt: **Itä-Heikinkadun (7 ja 9) asukasluettelot 1916–1942.**

Talous: **Ylioppilaskunnan tulotositteet 1918.**

MUUT LÄHTEET

Suomen sotasurmat 1914–1922. Verkossa saatavilla: <http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/main>. Viitattu 13.4.2018.

Kirjallisuus

Ahl, Eva. 2001. Nationshuset och händelserna år 1918. Nylands Nationshus 1901–2001. Teoksessa Nyland XII. Toimittanut Vainio, Maria. Nylands nation.

Alapuro, Risto. 1973. Akateeminen Karja-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. WSOY.

Donner, Kai. 1920. Ylioppilaskuntaa Riian rintamalla edustamassa. Teoksessa Juhlajulkaisu Ylioppilastalon 50-vuotisjuhlaan.

Greis, Arvo. 1929. Ylioppilastunnelmia vuosilta 1917–1918. Teoksessa Kaikuja Hämeestä IX. Hämäläis-Osakunta.

Hietaniemi, Tuija. 1992. Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Historiallisia tutkimuksia 166. Suomen Historiallisen Seura.

Harmo, Maunu. 1971. Kielitaistelusta korkeakoulupolitiikkaan. Suomen ylioppilaskuntien liitto 1921–1971. Suomen ylioppilaskuntien liitto.

Klinge, Matti – Harmo, Maunu. 1983. Ylioppilaslehti. Gaudeamus.

Klinge, Matti. 1978a. K.P.T.:stä jääkäreihin. Ylioppilaskunnan historia 1872–1917 (3). HYY/Gaudeamus.

Klinge, Matti. 1978b. Itsenäisen Suomen ylioppilaat. Ylioppilaskunnan historia 1917–1960 (4). HYY/Gaudeamus.

Klinge, Matti. 1990. Ylioppilastalo. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kiinteistöjen vaiheita. 2. painos. Gaudeamus.

Kokko, Väinö. 1941. Muistelmia jääkäriliikkeen syntyajoilta. Joukahainen XVI, kokoomateoksessa Joukahainen 15–16. Pohjalaiset Osakunnat.

Kokkonen, Jouko. 2010. Vapaa-ajan tiedekunta. Teoksessa Uusi ylioppilastalo. 100 vuotta Helsingin sydämessä. Toimittanut Eerola, Jari. Gaudeamus.

Kortti, Jukka. 2013. Ylioppilaslehden vuosisata. Gaudeamus.

Koskimies, Kaarlo. 1941. Eräitä itsenäisyysajatuksen liittyviä mielialoja ja muistelmia. Esitetty 28.1.1933 EPO:n järjestämässä vapaussodan alkamisen muistojuhlissa. Joukahainen XVI, kokoomateoksessa Joukahainen 15–16. Pohjalaiset Osakunnat.

Kuusisto, Seppo. 1978a. Kansallishenkeen uskoen. Hämäläis-Osakunnan historia 1. 1865–1918. Hämäläis-Osakunta.

Puhakainen, Päivö. 1983. Työväenliikkeen ja yliopistomaailman yhteyksiä sotien välillä. Teoksessa Punaisista apostoleista opiskelijaradikalismiin, SONK:n 20-vuotisjuhlakirja. Toimittanut Bergholm, Tapio. SONK.

Puoskari, Pentti. 1983. Opiskelijat tekemässä työväenliikkeen historiaa. Teoksessa Punaisista apostoleista opiskelijaradikalismiin, SONK:n 20-vuotisjuhlakirja. Toimittanut Bergholm, Tapio. SONK.

Puntila, L.A. 1929. Hämläis-Osakunnasta ja sen toiminnasta vv. 1868–1928. Teoksessa Kaikuja Hämeestä IX. Hämläis-Osakunta.

Reuna, Risto. 1983. Ylioppilassosialismin punaiset apostolit. Teoksessa Punaisista apostoleista opiskelijaradikalismiin, SONK:n 20-vuotisjuhlakirja. Toimittanut Bergholm, Tapio. SONK.

Roiko-Jokela, Heikki. 2007. Ylioppilas-Maakunta-Isänmaa. Pohjois-Pohjalainen Osakunta 1907–2007. Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Räsänen, Ilmari. 1931. Varsinaissuomalainen osakunta ja Suomen itsenäisyystaistelu. Teoksessa Lännetär III. Varsinaissuomalainen osakunta.

Seppälä, Sauli. 2012. Kulkueiden Mannerheimintie. Teoksessa Aikamatka Mannerheimintiellä. Toimittanut Hällström, Jaana af – Kervanto Nevanlinna, Anja – Seppälä, Sauli. Helsinki-seura.

Wuokko, Maiju. 2009. Miliisi Helsingissä vuonna 1917 maaliskuun vallankumouksesta Pörssitalon mellakkaan. Historiallinen Aikakausikirja, 4/107.

Wuokko, Maiju. 2007. ”Täydellinen itsenäisyys ulospäin. – Ja järjestellinen järjestys sisäänpäin.” Ylioppilaat ja järjestyksenpitokysymys vuonna 1917. Pro gradu. Suomen ja Pohjoismaiden historia. Historian laitos Helsingin yliopisto.

Lehdistö

Hufvudstadsbladet: vuosikerrat 1917–1918

Työmies: vuosikerrat 1917–1918

Uusi Suometar: vuosikerrat 1917–1918

Helsingin Sanomat: vuosikerrat 1917–1918

Ylioppilaslehti: vuosikerrat 1913, 1917–1918

Lehtiartikkelit

Klinge, Matti. Jääkäripromootio 50 vuotta sitten. Uusi Suomi, 31.5.1964.

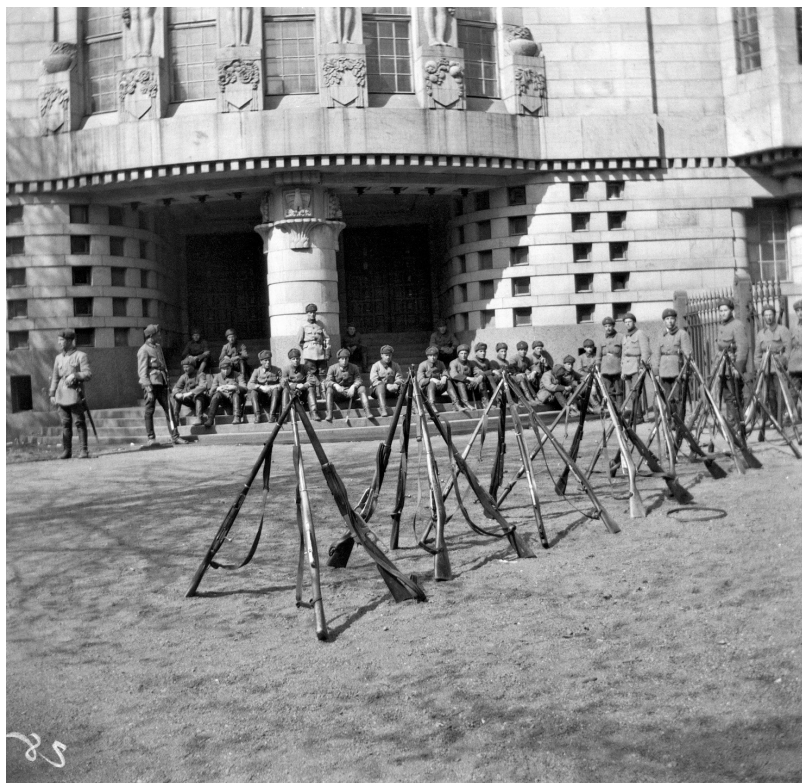
Kuvalähteet

Helsingin kaupunginmuseo (HKM). Timiriasev, Ivan. 1918. Albumissa Helsingin valtaus 1918. Viitattu 4.2.2018: <https://www.helsinkikuvia.fi/collection/12/>.

- 1 Klinge 1978a, 375; Klinge 31.5.1964.
- 2 Puoskari 1983, 8–9; Reuna 1983, 19, 22.
- 3 Reuna 1983, 24–26, 29, 31–36.
- 4 Koskimies 1941, 114, 116; Klinge 1978a, 377; Klinge 31.5.1964.
- 5 Kokko 1941, 97; Klinge 1978a, 378.
- 6 Klinge 31.5.1964.
- 7 Kokko 1941, 96; Klinge 31.5.1964; Klinge 1978a, 378–379.
- 8 Roiko-Jokela, 99.
- 9 Harvia: Ylioppilaslehti 1/1913 18.1.1913, 1–2; Klinge 31.5.1964; Klinge 1978a, 379; Räsänen 1931, 145–146.
- 10 Kokko 1941, 95–96; Koskimies 1941, 106–108; Roiko-Jokela 2007, 91.
- 11 Klinge 1978a, 390; Kokko 1941, 98–101; Koskimies 1941, 118–119; Roiko-Jokela 2007, 94.
- 12 Kokko 1941, 100–101; Koskimies 1941, 104, 119; Räsänen 1931, 148.
- 13 Kokko 1941, 101–102; Koskimies 1941, 118–121; Roiko-Jokela, 98.
- 14 Kokkonen 2010, 112; Kortti 2013, 34; Roiko-Jokela, 99–100, 102–103; Räsänen 1931, 150–151; Wuokko 2007, 55.
- 15 Esimerkiksi muistotaulut, valokuvakaapit, julkiset huomionsoitukset ym. Julkaisuista katso mm. osakuntien julkaisusarjat sekä jääkäreille omistettu Neljän vuosikymmenen takaa (HYY, 1958) ja Matti Lauerma, Jääkäriliike (HYY, 1958).
- 16 Wuokko 2007, 67–68.
- 17 Kortti 2013, 34; Koskimies 1941, 117.
- 18 Roiko-Jokela, 96–97, 100–102.
- 19 Donner 1920, 114–116; Klinge 1978a, 321–322; Kuusisto 1978a, 318.
- 20 Koskimies 1941, 117–118.
- 21 Kortti 2013, 34.
- 22 Gregoriaanisen kalenterin mukaan, joka oli tuolloin jo Suomessa käytössä. Venäjällä elettiin kuitenkin helmikuuta juliaanisen kalenterin mukaan. Venäjällä juliaanista kalenterista luovuttiin vuonna 1918.
- 23 Kortti 2013, 57.
- 24 Kuusisto 1978a, 322–323; Wuokko 2007, 65–70; Ylioppilaiden kannanotoista kts. esim. Greis, 157–159, ja Ylioppilaslehti 17–18/1917, 1.10.1917: ”Ylioppilaiden kannanilmaisu valtiollisessa kysymyksessä”.

- 25 Berg, Erik: ”’Sosialidemokratisille ylioppilaille’ nimisen kirjoituksen johdosta.”. Ylioppilaslehti 21/1917, 21.10.1917; Gebhard, Johannes: ”Sosialidemokratisille ylioppilaille.”. Ylioppilaslehti 20/1917, 14.10.1917; Klinge 1983, 63–65; Kuusisto 1978a, 324; ”Ylioppilasyhdistykset. Ylioppilaiden sos. dem. yhdistys.”. Ylioppilaslehti 24/1917, 11.11.1917.
- 26 Hietaniemi 1992, 38–39; Wuokko 2009, 403–406.
- 27 Wuokko 2007, 4, 55; Wuokko 2009, 406–407.
- 28 Klinge, 1983, 73.
- 29 Klinge 1978a, 351–352; Klinge 1983, 63.
- 30 Kuusisto 1978a, 319–318; Rauhala, K.N.: ”Ylioppilaat ja puolueet.”. Ylioppilaslehti 13/1917, 22.4.1917; Wuokko 2007, 72–77; Ylioppilaslehti 25–26/1917, 25.11.1917: ”Kysymys ylioppilaskunnan jakamisesta”.
- 31 Kortti 2013, 58; Wuokko 2007, 56, 72, 75–77.
- 32 Greis 160–161. Aseiden kalleudesta ylioppilaille kts. 162.
- 33 Klinge 1983, 65–68; Kortti 2013, 59; Ryhmä ylioppilaita: ”Järjestyksen palauttamiseksi.”. Ylioppilaslehti 25–26/1917, 25.11.1917; Wuokko 2007, 73–74, 77–79; Ylioppilaslehti 22/1917, 28.10.1917: ”Kotitarkastus”.
- 34 Hietaniemi 1992, 39; Wuokko 2007, 39–42; Wuokko 2009, 405–406.
- 35 Greis, 156.
- 36 Wuokko 2009, 409–411.
- 37 Hietaniemi 1992, 46–47; Wuokko 2009, 411–412.
- 38 Klinge 1983, 64, 67–69; Kortti 2013, 58–59.
- 39 Klinge 1990, 224–225
- 40 Roiko-Jokela 2007, 106.
- 41 Kalliala, Kaarlo J.: ”Kysymys Ylioppilaskunnan jakamisesta.”. Ylioppilaslehti 27–28/1918, 9.12.2018.
- 42 Greis 1929, 169; Kortti 2013, 59; Räsänen 1931, 158–159; Wuokko 2007, 56.
- 43 Rantamala, Ilmari: ”Jos.”. Työmies 28.2.1918.
- 44 Ahl 2001, 60–65; Kokkonen 2010, 114–115.
- 45 Greis 1929, 163–166.
- 46 Wuokko 2007, 39–48.
- 47 Greis 1929, 166–169; Suomen sotasurmat 1914–1922.
- 48 Räsänen 1931, 160.
- 49 Itä-Heikinkadun (7 ja 9) asukasluettelot 1916–1942, HYY.
- 50 Kokkonen 2010, 117, 152; Itä-Heikinkadun (7 ja 9) asukasluettelot 1916–1942, HYY. Ilmoituksesta kts. esim. ”Lääkäreitä”, Helsingin Sanomat 25.8.1917, 3.

- 51 Greis 1929, 163; Kokkonen 2010, 180–183; Ylioppilaskunnan tulotositteet 1918, HYY; Kts. Hakkilan ilmoitukset Työmiehen etusivulla helmi–huhtikuussa 1918, esim. 26.2.1918.
- 52 Ylioppilaskunnan tulotositteet 1918, HYY; Alina Putkosesta ja Kansan näyttämöstä kts. Klinge 1990, 176–178, 180.
- 53 Klinge 1990, 226; Kokkonen 2010, 115; Ylioppilaskunnan tulotositteet 1918, HYY.
- 54 Seppälä 2012, 63–64.
- 55 Jaska: ”Die Solemni.” Ylioppilaslehti 9/1918, 1.12.1918. Sis. mm. Kaarlo J. Kallialan puheen von der Goltzille.
- 56 Kortti 2013, 59–60.
- 57 Kts. Alapuro 1973.
- 58 Puhakainen 1983, 42.
- 59 Kts. esim. teokset Joukahainen XVI, Kaikuja Hämeestä IX ja Lännetär III.
- 60 Roiko-Jokela 2007, 107, 110.
- 61 Klinge 1978b, 2–3.
- 62 Puntila 1929, 261.
- 63 Ylioppilaslehti 2/1918, 13.10.1918: ”Ehdotus Ylioppilaskunnan kahtiajakamiseksi”. Sis. Ruotsalaisten Ylioppilaiden Puoluedelegaation 15.10.1917 konsistorille lähettämän kirjelmän suomeksi.
- 64 Harmo 1971, 9–12.
- 65 Harmo 1971, 9–12, 17, 30–31.
- 66 HKM.

Kuvassa on Uudenmaan rakuunarykmentin sotilaita Osa-kuntatalon (Uusi ylioppilastalo) akateemisen siiven portail-
la odottamassa hautajaissaattoa vuonna 1918.⁶⁶ Kuva on
harvoja helposti löydettäviä ja vapaasti käytettäviä kuvia
Uudesta ylioppilastalosta Helsingin valtauksen jälkeisiin
tapahtumiin liittyen. Talon keskeinen sijainti, suuret tilat
ja silmiinpistävän hyvä kunto (vrt. Lasipalatsin paikalla
sijainneen Turun kasarmien tuhoaminen valtauksen yhtey-
dessä) on oletettavasti ollut omiaan vetämään puoleensa
myös sotilaallista toimintaa poikkeuksellisessa tilanteessa.

SUOMEN ILMAILUVOIMIEN PÄIVÄKÄSKY NO. 1 JA CARL SEBER

Jari Eerola

Ilmailuvoimien ensimmäinen päiväkäsky elokuun 9. päivältä 1918 oli kirjoitettu kirjelomakkeelle, jonka vasempaan yläkulmaan oli painettu ”Lentopäällikkö – Chefen för flygväsendet – Der Chef des Feldflugwesens”.

Käsky ei sisältänyt suuren suuria asioita. Siinä määrättiin Turun lentoasema hakemaan Vaasasta neljä valonheittäjää ja Helsingin lentoasema Kampin kasarmilta kaksi työkärryä. Edelleen määrättiin, että alipäällystön ja miehistön oli saatava kylpeä kerran viikossa. Henkilöstöasioissa puututtiin siihen, että eräs Saksaan koulutukseen komennettu vääpeli ei ollut tehnyt kunniaa yliluutnantille huomautuksesta huolimatta. Vääpelin komennus keskeytettiin ja hänet poistettiin oppilasluettelosta. Lento-oppilas, vääpeli Olof Hamberg Helsingin lentoasemalta sai kiitosta suoritettuaan ensimmäisenä suomalaisesta lentokoulusta yksinlentosaa. Lento ylsi 500 metrin korkeuteen ja kesti 14 minuuttia. Päiväkäskyn oli allekirjoittanut Ilmailuvoimien päällikkö Seber Suuressa päämajassa 8.8.1918. Tarkasti ottaen Seberin virkahuone sijaitsi Uuden ylioppilastalon 3:ssä kerroksessa Wiipurilaisen osakunnan tiloissa.

Kuka oli Seber ja miten hän oli päätynyt Itäisen Heikinkatu 9:n kolmanteen kerrokseen?

Carl Seber syntyi 1883 lakimiesperheeseen Preussissa Trieressä lähellä Luxemburgia rajaa. 1. maailmansodan alussa Seber toimi kaukotiedustelueskaaderin päällikkönä. Seber sai komennuksensa Suomeen suoraan Saksana armeijan ylimmältä johdolta tehtävänänsä järjestää Suomeen lentojoukot - ”Organisator der finnischen Luftstreitkräfte beim Hauptquartier des Generals Mannerheim”. Seber yritti saada mukaansa saksalaisia koneita, muttei onnistunut siinä, sillä koneista oli pulaa ja niitä tarvittiin Euroopan tärkeämmillä rintamilla.

Kapteeni Seber matkusti Tukholman ja Tornion kautta Vaasaan ja edelleen Mikkeliin, jossa hän ilmoittautui 28.4.1918 ylipäällikkö Mannerheimille. Hän otti vastaan Suomen ilmailuvoimien päällikkyyden ruotsalaisen luutnantin Allan Hygerthin jälkeen. Toukokuun alussa Seber esitti suunnitelmansa lentojoukkojen uudelleen järjestämiseksi sekä kehittämiseksi. Hänen keskeinen ajatuksensa oli, että lentojoukot ovat itsenäinen aselaji. Toinen tärkeä periaate oli maalentokoneiden sopimattomuus Suomeen, koska lentokenttien rakentaminen oli maaston vuoksi vaikeata. Seberin esittämien ajatusten vuoksi ilmailuvoimien pääkaluston muodostivat pitkään kellukkeilla varustetut vesilentokoneet. Seber aloitti toukokuussa lentohenkilöstön koulutuksen osittain Suomessa ja osittain Saksassa.

Seber siirtyi Päämajan mukana Helsinkiin 15.5. ja asettui esikuntineen Kleinehin hotelliin. Pian oli edessä muutto Katariinankadulle, josta 22.6. päädyttiin Uudelle ylioppilastalolle. Huoneita oli käytössä kolme kuten aiemmissakin osoitteissa.

Loppukesästä ilmailuvoimien päällikön esikuntaan, joka esiintyy asiakirjoissa myös kanslia-nimikkeellä, kuului päällikön lisäksi viisi upseeria, neljä vanhempaa ja yksi nuorempi aliupseeri, viisi konekirjoittajaa, moottoripyörän ja autonkuljettajat sekä lähetti. Kanslian intendenttuuriosaston päällikkönä toimi vänrikki Aarne Wuorimaa tuleva Suomen lähettiläs Virossa, Saksassa ja Unkarissa. Esikunnan päivystäjänä oli useimmiten suomalainen vänrikki, heidän joukossaan mm. kreivi Aminoff.

Elokuun 2. päivänä Seber kääntyi pääintendentuurin majoitusosaston puoleen ja pyysi sitä järjestämään lentopäällikön kanslian käyttöön 6 – 7 huonetta, sillä kanslian oli poistuttava Uudelta ylioppilastalolta 1.9. Samalla Seber pyysi huonekaluja, sillä kaikki hänen käytössään olevat pöydät ja tuolit kuuluivat osakunnille. Heikinkadulta kanslia muutti pois vasta 29.9. Uusi osoite oli Merimiehenkatu 13.

Ilmailuvoimien päiväkäskyt ajalta 22.6. – 29.9. sisältävät pääasiassa nimityksiä, ylennyksiä, henkilösiirtoja, koulutuskomennuksia, päätöksiä matkarakoista, ohjeita hygieniasta sekä vartioinnista - kaikkea hallintoon liittyvää. Edellisistä poikkesivat esim. Seberin elokuinen ilmoitus siitä, että hän oli tehnyt ehdotuksen erityisestä lentojoukkojen puvusta. Syyskuussa julkistettiin kolme ensimmäistä Suomen lentomerkkin saajaa. Päiväkäskyissä tulee esille myös itsenäisen lento-osaston perustaminen Koivistolle saksalaisten valvonnassa. Saksan osalta suunnitelmat muuttuivat, sillä 15.9. yleisesikunta tiedotti, ettei eteneminen Pietariin ole lähiaikoina tavoitteena.

Saksalaisten poistuessa Suomesta Seber erosi ilmailuvoimien päällikön tehtävästä joulukuussa 1918. Hän jäi Suomeen yksityishenkilönä ja viljeli maata Pohjan kunnassa. Seber toimi ilmailuvoimien neuvonantajana sotaministeri Wilhelm Thesleffin ehdotuksesta kunnes ranskalaiset korvasivat hänet poliittisen tilanteen muututtua.

Seber palasi kotimaahansa 1934. Suomeen eversti Seber ilmestyi jälleen 1941 toimien saksalaisen Helsingin varuskunnan komendanttina. Hänen kerrotaan hoitaneen samalla saksalaista vakoiluverkostoa. Seber poistui Suomesta 1944. Neuvostoliittolaiset pidättivät hänet Berliinissä kesällä 1945 ja tuomitsivat hänet vakoilusta syytettynä ammuttavaksi.

LÄHTEET

Kansallisarkisto. Ilmavoimien esikunta. Päiväkäskyt 1918.

Kansallisarkisto. Ilmavoimien esikunta, taloustoimisto. Kirjeistö 1918.

Bremer, Aarne: Ilmavoimien osallistuminen Suomen vapaussotaan vuonna 1918. Helsinki 1934.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Carl_Seber

YLIOPISTON JA SOTILASMAAILMAN RAJAPINNASSA MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Svante Thilman

Ville Eerola: Spes Patriae et Academiae. Akateeminen maanpuolustusyhdistys ARU ry:n kuusi vuosikymmentä isänmaan asialla (ARU ry, ilm. 2019), 131 sivua.

Akateemisina reserviupseereina 1950-luvun lopussa perustettu ARU ry on nykyiseltä nimeltään Akateeminen maanpuolustusyhdistys. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on olla jäsentensä aatteellisena ja toiminnallisena yhdyssiteenä valtakunnan turvallisuutta edistävää toimintaa tukien. Yhdistys toimii pääkaupunkiseudun korkeakouluopiskelijoiden piirissä ja on Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) jäsenyhdistys. Maailman, yhteiskunnan ja opiskelijatoiminnan muuttuessa ARU ei huolimatta alkuperästään akateemisten reserviupseerien järjestönä vaadi jäseniltään lainkaan sotilasarvoa. ARU syntyi osaltaan jatkamaan maanpuolustusjärjestöjen perinnettä, mutta oli samalla reaktio akateemisen maailman myllerrykseen. Ville Eerola tarkastelee tuoreessa teoksessaan yhdistyksen ja laajemminkin akateemisen maanpuolustuksen vaihteita.

Osakunnat ja muut yleisakateemiset järjestöt olivat ennen toista maailmansotaa olleet otollisia ja myös jokseenkin luonnollisia paikkoja reserviupseerien ylläpitää maanpuolustustahtoa ja käydä samanhenkisten ihmisten kanssa keskustelua aiheesta. Pohjalaiset ja ruotsinkieliset osakunnat olivat jääkäri- ja suojeluskuntatoiminnan varhaisia keskuksia. Merkillepantavaa on muutenkin, että Suomen kansakunnan rakentamisessa ylioppilaiden panos ajatusten esittäjänä oli merkittävä. Helsingin yliopiston Euroopan historian professori Laura Kolben sanoin: mitä ylioppilaat tänään, sitä kansakunta huomenna.

Eerola liittää suuriruhtinasajan porvarillisen yhteiskuntaluokan akateemiset ihmiset sekä Suomen itsenäistymistä 1917 seuranneen sisällissodan jälkeen pian perustetun armeijan toisiinsa: valkoiset voittivat työläisten punaiset vuonna 1918, ja jääkäri liikkeen peruna rivisotilaat palvelevat yhä jääkärin arvolla. Sisällissotaa itseään ei kirjassa kovin tarkasti käsitellä.

Myöhemmin, talvi- ja jatkosotien jälkeisissä olosuhteissa, suojeluskunnat lakkautettiin ja myöhemmin yliopistoon alkoi virrata suurten ikäluokkien myötä isompia opiskelijamääriä. Aine- ja muut oppiainesidonnaiset järjestöt saivat yhä enemmän jalansijaa, kun opiskelijoiden sosiaalisiin olosuhteisiin alettiin kiinnittää laajempaa huomiota. Samalla osakunnissa syntyi suuri niin sanottuja fakkikerhoja eli tietyn harrastukseen tai asiaan keskittyneitä ryhmittymiä. Tällaisia olivat osakuntien 1950-kuvun mittaan järjestäytyneet maanpuolustuskerhot, jotka vuonna 1957 perustivat ARUn. Yhdistys liittyi jo 1930-luvulla perustettuun Reserviupseeriliittoon, jossa se edelleen aktiivisesti vaikuttaa.

ARUn perustaminen vaikuttaa siis olevan suoraan kytköksissä sekä yliopiston heterogeenistumiseen – laajat kansanjoukot myös maakunnista tulivat opiskelemaan mikä omalta osaltaan levensi akateemisen maailman ajattelutapojen sekä opiskelijoiden kotitaustojen kirjoa – että samalla sotilasjohtajatoiminnan erkaantumiseen ylioppilaselämästä. Akateeminen koulutus ei pian enää ainakaan yhtä suuressa mittakaavassa muodostanut yhtäläisyysmerkkiä porvarillisen taustan ja sotilaallisen johtajakoulutuksen kanssa.

Eerolan kirja käsittelee ARUa järjestönä, joka toimii sekä ylioppilas- että sotilasjohtajamaailmassa, mikä on luonnollista sikäläkin että tämä järjestö syntyi ajanjaksona jonka aikana nuo kaksi maailmaa liittyivät tiiviisti toisiinsa. Samalla Eerola luo katsausta koko ylioppilaskunnan tason muutoksiin puoluepolitiikan kautta ideologiarajat ylittävään yhteistoimintaan sekä peilaa sitä ARUn toiminnan laatuun ja jäsenmäärään. ARUn tausta on osakunnissa, ja niiden jäsenmäärien laskua tuntuu seuraavan myös järjestön jäsenmäärän kehitys. Muistettava toki on, että yliopistokoulutuksen käyneiden määrä ei enää vuosikymmeniin liene korreloinut reserviupseerikoulutuksen vastaavan kanssa. Järjestön piirissä on monin tavoin toimittu ja kannettu huolta, jos aikakausille on ollut tyypillistä sotilaskoulutusta vierastava ja pasifistinen ajattelutapa.

Myöhempinä aikoina ARU on akateemisessa maailmassa puolustanut olemassaoloaan toiminnan muuttuessa enemmän harrastejärjestömäiseksi. Vanhoja perinteitä ylläpidetään, mutta uusia muotoja ja yhteistyötahoja toivotetaan tervetulleeksi. Kirjan kuvaston perusteella kuitenkin näkee, että monia järjestön tapahtumia edelleen järjestetään eri osakuntien tiloissa, vaikkakaan toiminta ei enää liene ainakaan niin tiukasti niihin sidoksissa kuin perustamisaikoihin.

Maanpuolustusjärjestöjen joukossa ARUn - kuten joidenkin muidenkin yliopistojen piireissä perustettujen vastaavien kerhojen - lienee ollut helpompaa perustella tarkoitustaan, sillä saralla se tuonee akateemisen ulottuvuuden kenttään jonka voi kuvitella olevan yhteiskunnallisesti varsin laaja-alainen. Luontevalta tuntuu myös kirjan esittelemä nyt jo monikymmenvuotinen urheiluyhteistyö eri maanpuolustusjärjestöjen välillä – onhan Suomen puolustusvoimat ainakin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä tituleerannut itseään maan suurimmaksi kuntokouluksi. Ihme olisi, jos sotilaallisten henkilöiden piirissä ei esiintyisi laajaa urheilullista henkeä.

Järjestö syntyi aikanaan reaktiona yhteiskunnalliseen ja akateemisen maailman myllerrykseen, ja viimeksi sen oli reagoitava ison yhteiskunnallisen kysymyksen edessä 1990-luvulla, kun kylmä sota päättyi, Suomi liittyi Euroopan unioniin ja globalisaatio otti vauhtia. Muuttuvassa maailmassa ARU sopeutui muuttamalla nimensä Akateemiseksi maanpuolustusyhdistykseksi ja

häivytti reserviupseerin arvon jäsenvaatimuksistaan.

Samoihin aikoihin naiset saivat luvan suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus. Nyttemmin ARUn jäsenistössä ja toiminnassa on siis mukana myös naisia. Nähtäväksi jää miten järjestö ja sen toiminta aikanaan mukautuvat, jos korkeakoulutettaviksi ja järjestön jäsenistöön tulee suuria määriä varusmiespalveluksen suorittaneita maahanmuuttajia.

Pyöreät ja puolipyöreät vuodet ovat otollisia tilaisuuksia muistaa henkilöitä, järjestöjä, tapahtumia ja ilmiöitä näiden toiminnasta, saavutuksista ja vaikutuksista. ARUn kuusi vuosikymmentä pitää sisällään monia taitekohtia. Järjestön taustaan vaikuttavan sisällissodan käymisestä on kulunut vuosisata, viime sodista yli seitsemänkymmentä vuotta ja jäsenistöön uuden ulottuvuuden tuoneesta naisten vapaaehtoisen asepalveluksen mahdollistamisesta ja järjestön nimen muuttamisestakin on kulunut aikaa jo neljännesvuosisata.

ENEMMÄN - TAI VÄHEMMÄN - KUIN TUHAT SANAA, KOKO VÄHINTÄÄN 1000X1000

AJATUKSIA HYYN TARINA -KUVAPROJEKTISTA

Niko Lempa

Arkisto. Drive. Facebook. Juhlavuoden sivut. Ylkkäri. Skanneri. Drive. Facebook. Juhlavuoden sivut. Instagram. - Tämä on polku, jonka koko joukko ylioppilaskunnan historiaa ikuistaneita kuvia on tänä vuonna kulkenut. Kuvaprojekti - viralliselta nimeltään "HYYn Tarina" on ollut yksi HYYHY ry:n vuoden 2018 keskeisistä hankkeista.

Projekti tipahti hieman yllättäen historian ystävien syliin syksyllä 2017, kun ylioppilaskunnan silloinen hallitus oli juhlatuoteen valmistautuessaan tullut itsenäisesti tietoiseksi HYYHY ry:n potentiaalista yhteistyökumppanina. Tieto HYYn kiinnostuksesta tavoitti yhdistyksen kuitenkin ennen virallista yhteistyötarjousta, joten kun kutsu lopulta kuului, oli HYYHYn piirissä ehditty pohtia hankkeen laajuutta, edellytyksiä ja toteutettavuutta jo hieman ennakkoon. Yhteiseen hankkeeseen päädyttiin lopulta ryhtyä, ei vähiten ylioppilaskunnan juhlatuoden ainutkertaisen viitekehyksen takia - seuraava samanlainen tilaisuus olisi kuitenkin antanut odottaa itseään vuoteen 2068, eikä takuita yhteistyöstä enää tuolloin luonnollisestikaan ollut.

HYYn Tarinaksi ristitty hanke lähti toden teolla käyntiin tammikuussa 2018, jolloin hankkeen temaattiset perusperiaatteet ja esitykselliset lähtökohdat käytiin läpi yhdessä HYYn tuottajien kanssa. Oli alusta alkaen selvää, että koska projektin tuotoksia julkaistaisiin ensisijaisesti sosiaalisessa mediassa, olisi julkaistavien kuvien oltava iskeviä ja määrältään rajoitettuja. Jokaisen julkaisun teeman olisi tultava esiin mahdollisimman kattavasti, ja kuvista rakennuttava historiallisen narratiivin jatkumo. Yksittäisten kuvien laatuvaatimukset olivat, täysin perustelluista syistä, korkeat. Kuvien resoluution tulisi olla mieluiten vähintään 1000x1000 ja kuvan laadun hyvä, joskin vanhempien kuvien suhteen näitä rajoituksia oli löysäetty jonkin verran. Myös kuvan sisällön vaatimukset olivat korkeat - olisi löydettävä dynaamisuutta ja samaistuttavuutta, dokumentaarista arvoa ja aikakaudet ylittävää jatkuvuuden tuntua, joka syntyy, kun katsoo historiaan ja todistaa ajan myötä menneiden ja säilyneiden asioiden vuoropuhelua silloin joskus. Lisäksi kuvan sisällön oli oltava sellaista, että se aukeaa muutamalla lauseella, sillä sosiaalisen median algoritmit katsovat kieroön pitkiä tekstejä. Toki HYYn Tarinaa olisi mahdollista seurata myös juhluvuoden verkkosivujen kautta, mutta kaiken järjen mukaan ne olisivat kanavana sekundäärinen ellei tertiäärinen. Vaikka hyvä kuva, kuten kulunut fraasi toteaa, kertoo enemmän kuin tuhat sanaa, ja parhaat enemmän kuin kymmenentuhatta, ei tehtävä silti ollut mitään, mikä hoituisi vain sormia napsauttamalla. Ongelma ei ollut se, etteikö HYYn historian varrella olisi otettu paljonkin hyviä kuvia, mutta niiden paikallistaminen puolitoista vuosisataisen materiaalin keskeltä oli tehtävä sinänsä.

Korkeista laatuvaatimuksista huolimatta kuvaprojekti lähti käyntiin ongelmita ja tuotti koko kestopensaajan ajan enemmän tai vähemmän tasaisesti käyttökel- poisia julkaisuja. Projektin myötä läpikäydystä kuvamateriaalista löytyi paitsi yllämainittuja yli tuhannen sanan kuvia, myös ja ehkä useimmiten sellaisia, joiden sisältö on tiivistettävissä noin kymmeneen sanaan; löytyipä joukosta niitäkin, joissa vastaava luku on negatiivinen, sillä ne herättävät enemmän kysymyksiä kuin tuovat vastauksia. Mielenkiintoinen arkistoista löytyvää kuvamateriaalia koskeva seikka on, että vaikka valokuvia on ylioppilaskunnan piirissä otettu jo verrattain varhain runsaasti - yli satavuotiaita kuvia löytyy kiitettäviä määriä - on joitakin opiskelijan arkeen liittyviä teemoja jäänyt tyystin kuvatallenteiden tavoittamattomiin. Tämä pätee niin abstraktimpiin teemoihin kuten rakkaus, kuin sellaisiin arkipäiväisiin ilmiöihin kuin opiskelu

ja järjestötoiminta. Näitä kameran linssin ulkopuolelle jääneitä aiheita tuntui olevan mahdotonta tavoittaa sen enempää HYYn omasta arkistosta kuin ulkopuolisista arkistolähteistä - siitäkään huolimatta, että raha ei HYYn anteliaan projektirahoituksen myötä olisi ollut ongelma. Toinen julkaisuuihin vaikuttanut ja kokonaisia teemoja pois rajannut tekijä oli aiheista löytyvän materiaalin päälle lankeava historian varjo. Sisällissodan vankileirit, Aka-teeminen Karjala Seura, Ylioppilaslehden hymistely Hitlerin Saksalle sekä aiempien vuosikymmenten akateemisissa piireissä vellonut vaiettu seksismi ovat vain osa ylioppilaskunnan historiassa virrannutta synkkää sivujuonnetta, jonka esille nostaminen, edes hienovaraisuuden sääntöjä noudattaen, olisi ollut käytännössä mahdotonta HYYn Tarinan puitteissa. Vaikka ylioppilaskunnan halukkuutta käydä läpi oman historiansa nurjia vaiheita ei voi eikä pidä tämän perusteella kiistää, on yksiselitteinen tosiasia, että julkaisu, jonka toimituksellinen linja katsoi paremmaksi siivota Mattijuhani Koposen *Kain ja Abel* -performanssissa näkyneet paljaat pakarat pois sosiaalisesta mediasta ja julkaista kyseisen kuvan vain vuosijuhlan verkkosivulla, ei ole mielekäs kanava sen aidosti synkän materiaalin käsittelyyn, joka paljastuu maljapuuhien ja erilaisten sankarikuvien alta.

Juhlavuoden kiireet, kesän aiheuttama tauko sekä eri teemojen rajautuminen pois joko käytännöllisistä tai toimituksellisista syistä johtivat siihen, että kaavaillusta hieman alle neljästäkymmenestä julkaisusta toteutettiin runsas kaksikymmentä. Tämän seikan ei kuitenkaan voi katsoa olevan yksin, tai välttämättä ollenkaan, negatiivinen, sillä se mahdollisti jäljelle jääneiden aiheiden käsittelyn suuremmalla tarkkaavaisuudella ja mielenkiinnolla. Lisäksi se avaa jälleen uuden oven toiselle tutkimushankkeelle: sille mitä HYYn Tarina ei kerro. Tietyssä mielessä kiinnostus juuri tuota “mitä HYYn tarina ei kerro” lienee ollut alkusyyinä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävärin syntyyn. Ylioppilaskunnan arkistot ovat mittavat ja niiden kartoituksessa riittää työtä useammallekin tutkijasukupolvelle.

Lyhyesti sanottuna HYYn Tarinan toteuttaminen ei aina ole ollut vaivatonta ja helppoa, eikä kaikilta osin sitä, mitä odotettiin, mutta loppujen lopuksi se oli mielekäs, monella tavalla rikastuttava sekä viime kädessä sangen onnistunut hanke. Oman historian tunteminen ja tiedostaminen on yleismaailmallisesti tärkeää niin yksilöille kuin yhteisöille. Jos sitä selvittäessä onnistuu löytä-

HYYn Tarina ei aina sujunut kaikilta osin yhtä sulavasti kuin tanssi HYYn vuoden 1945 vuosijuhlilla (poiminta projektin ensimmäisestä julkaisusta), mutta merkittävämpiä kompasteluitakaan ei sattunut. Kuva: HYYn arkisto.

mään arkistoista unohtuneita aarteita - tai ymmärtämään millainen aarre arkistot itsessään ovat - sen parempi kaikille.

HYYn Tarina -hankkeeseen kontribuoivat kirjoittajan ohella Ahto Harmo, Juha Hurme ja Laura Leipakka. Yhteyshenkilönä HYYstä toimi juhluvuoden tuottaja Krista Holm. Hankkeen työryhmä haluaa kiittää HYYn arkistonhoitaja Jari Eerolaa korvaamattomasta avusta relevantin kuvamateriaalin etsinnässä, paikallistamisessa ja taustoittamisessa.

KOLMAS KERTA TODEN SANOO?

Ville Eerola & Ahto Harmo

HYYYHY:n kolmas vuosittainen seminaari järjestettiin 22.11.2017 Helsingin yliopiston päärakennuksella. Seminaari noudatti edellisten jo hyväksi todettua kaavaa koostuen museo-osuudesta sekä varsinaisesta seminaarista, joka puolestaan koostui neljästä esitelmästä keskusteluineen. Seminaariosuuteen laskettiin osallistuneen noin 45 henkilöä, museo-osuuteenkin noin tusinan verran.

”Provokaatioita, kieliriitoja ja valtauksia” -museokierroksella käsiteltiin tilanteita ja kausia, jolloin jännitteet yliopistoyhteisössä ovat tavalla tai toisella laenneet. Kierros nojautui museon näyttelyyn, mutta käsittely laajeni myös esineistön ulkopuolelle. Kierroksella puitiin muun muassa rehtori Reinin eroon vuonna 1858 johtanutta ja venäläishallinnon huomion saanutta Ditt och datt -skandaalia, joka syntyi samannimisestä ylioppilasnäytelmästä, sekä naisylioppilaiden ”vapauttamista” sukupuolestaan opintoja varten ja yliopiston suomalaistamiseen pyrkineistä hankkeista. Kevyemmästä päästä aihepiiriä oli esimerkiksi hallintorakennuksen valtausoluen paneminen -

pulloa voi muuten käydä ihastelemassa museolla. Museo-osuuden vetivät Susanna Hakkarainen yliopistomuseolta ja Ahto Harmo HYYHY:stä. Itse seminaariesitykset käsittelivät kokoavaa aihetta, opiskelijayhteisöjen jännitteitä historiassa, varsin kirjavasti. Ensimmäisen esityksen, ”Helsinki-läisyyden ja maakuntalaisuuden kuplat ja kuppikunnat Eteläsuomalaisessa osakunnassa vuoden 1905 jälkeen”, piti yhdistyksen puheenjohtaja Ville Eerola. Maakuntalaisuuden ja kaupunkilaisuuden teemat näyttäisivät olevan ikiaikaiset kotimaisessa keskustelussa, ja olikin mielenkiintoista havaita, miten konkreettisia muotoja niiden ympärille kehittyneet jännitteet ovat aikoinaan saaneet. Esimerkkinä voidaan mainita, että Eteläsuomalaisessa osakunnassa oli 1950-luvulla oma, lukittu huoneensa osakunnan maakuntakerhoon kuuluneille ylioppilaille, ja osakunnan äänenkannattaja Eteläsuomalaisen sivuilla julkaistiin samoihin aikoihin hyvinkin raflaavia tekstejä maakuntalaisen ja helsinkiläisen ylioppilaan eroista aina ulkonäköä, vaatetusta ja yleistä olemusta myöten.

Eerolan jälkeen hypättiin ajallisesti pitkä loikka, kun FM Emi Maeda esitelmöi aiheesta ”Ei jatkoa – p*askat perinteet”. Esitelmä antoi ajatuksen aiheesta. Perinteet paitsi elävät, niiden myös kuuluu elää. Ja toisaalta kaikki opiskelijajärjestöjen perinteet eivät sovi aikoinaan syntyneeseen puhtoiseen kuvaan valkolakkisesta ylioppilaasta. Maedan jälkeen FM Petri Savolainen puolestaan muistutti esitelmässään ”Ylioppilaiden ja polyteekkarien suojakaarti vs. työväen kansalliskaarti vuoden 1905 suurlakossa” ylioppilaiden tärkeästä roolista suurlakon viimeisenä päivänä 6.11.1905 Senaatintorin lounaiskullamalla tapahtuneeseen hengenvaaralliseen konfrontaatioon huipentuneesta välirikosta ylioppilaiden sekä polyteekkarien lakon aikaisten suojakaartien ja työväen kansalliskaartin välillä. Vaikka tämä ensimmäinen punaisten ja valkoisten kaartien yhteenotto Suomessa ei päättynyt laukaustenvaihtoon, haukkumanimitys ”lahtarikaarti” lanseerattiin jo tällöin, yli kaksitoista vuotta ennen sisällissotaa.

Seminaarin pääpuhujaksi oli kutsuttu FT Sari Aalto aiheenaan ”Medisiinarikulttuuri ammattiin kasvamisen tukena”, jossa hän osoitti muun muassa, että ammattikunnan historiassa juuri hiljainen tieto on virallisen opinto-ohjelman ohella välittänyt tietoa opinnoista, lääkärin työstä ja ammattikunnan yleisestä kulttuurista. Toisaalta hiljaisen tiedon taustalla on oltava jonkinlainen

yhteisymmärrys kirjoittamattomista säännöistä, ja historiallisesti suurella osalla medisiinareista onkin ollut korkea sosio-ekonominen tausta ja sen myötä perityn kulttuuripääoman ansiosta heillä hyvät valmiudet omaksua hiljaista tietoa. Hiljaisen tiedon käsitettä ei ole juurikaan hyödynnetty ylioppilashistorian tutkimuksessa, vaikka se epäilemättä antaisi siihen hyvät lähtökohdat. Seminaarin päättäneyttä aihetta voidaan hyvällä syyllä pitää tämänkertaista seminaaria kokoavana.

Keskustelu jatkuu.

